

ANTISZEMITA ELŐÍTÉLETESÉG A MAI MAGYAR
TÁRSADALOMBAN
KUTATÁSI JELENTÉS



SZERZŐK: HANN ENDRE ÉS RÓNA DÁNIEL

2016.



TETT ÉS VÉDELEM ALAPÍTVÁNY

ANTISZEMITA ELŐÍTÉLETESSÉG A MAI MAGYAR
TÁRSADALOMBAN
KUTATÁSI JELENTÉS

SZERZŐK: HANN ENDRE ÉS RÓNA DÁNIEL

2016.



TETT ÉS VÉDELEM ALAPÍTVÁNY

TARTALOMJEGYZÉK



1. Bevezetés	7
2. A zsidóság társadalmi ügyének érzékelése, fontossága	8
3. Az antiszemitizmus és az előítéletesség mérése	9
4. Az antiszemitizmus mértéke	10
5. Kik az antiszemiták?	18
6. A holokauszt és a múlt emlékezete	24
7. Izrael, a migránsválság és az antiszemitizmus	27
8. A zsidókkal kapcsolatos asszociációk	31
9. Az antiszemitizmus percepciója	34
10. Aktualitások	38
11. Az antiszemitizmust meghatározó tényezők	40
12. Összefoglalás	42
Függelék	45

ANTISZEMITA ELŐÍTÉLETESSÉG A MAI MAGYAR TÁRSADALOMBAN KUTATÁSI JELENTÉS



1. Bevezetés¹

A Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet a Tett és Védelem Alapítvány megbízásából 2015 novemberében átfogó felmérést végzett a magyar társadalom zsidósághoz való viszonyáról:

- a zsidósággal kapcsolatos véleményekről, képzetekről;
- az antiszemita előítéletek gyakoriságáról, erősségéről;
- az antiszemitizmus percepciójáról;
- a zsidósággal kapcsolatos asszociációkról

A kutatás kérdőíves módszerrel történt, a 18 éves és idősebb népességet reprezentáló 1200 fős minta személyes megkérdezésével. A minta kisebb torzulásait a KSH adatait felhasználva matematikai eljárással, úgynevezett súlyozással korrigálták, és így a minta pontosan tükrözi a szavazókorú lakosság településtípus, nem, életkor és iskolai végzettség szerinti összetételét. A közölt adatok hibahatára a teljes mintában a válaszok megoszlásától függően legfeljebb ± 3 százalék. A mérési eljárás a Kovács András által kidolgozott koncepcióra épült², a kutatás során túlnyomóan az általa 1995 óta többször alkalmazott kérdőívet használtuk, ami lehetővé teszi az adatok időbeli változásainak bemutatását.

A Medián kérdezőbiztosai a kutatás során viszonylag hosszabb ideig, mintegy fél óráig faggatták a válaszadókat a zsidósággal kapcsolatos kérdésekkel. Mielőtt azonban megkezdjük a tekintélyes adathalmaz ismertetését, tisztázni kell azt a kérdést, hogy mit mutatnak, és mit nem mutatnak meg a kérdőíves adatok? Tanulmányunk elején először közvetett bizonyítékokkal azt kívánjuk megvilágítani, hogy a zsidósággal kapcsolatos nézetek-vélemények és az utóbbi idők történelmi mennyire foglalkoztatják az átlag magyar állampolgárt, a kérdésnek milyen fontosságot tulajdonít a választóközönség. Ennek tudatában tartjuk célszerűnek körbejárni az antiszemitizmus és az előítéletek mérésének problematikáját. A módszertani kérdések tisztázása után először a zsidóellenes nézetek, érzületek gyakoriságát mutatjuk be, majd megvizsgáljuk, hogy ezek a társadalom mely csoportjaira jellemzőek elsősorban. Következő lépésként a Holokausztra, a múlt emlékezetére, majd az antiszemitizmus percepciójára vonatkozó adatokat vesszük sorra. Az írásunk végén azt fogjuk meghatározni, hogy az elemzett tényezők közül melyik növeli leginkább az antiszemitizmus valószínűségét.

1 A tanulmány szerkezete a 2014-es tanulmány szerkezetét követi, a módszertani magyarázatok is onnan származnak.

2 Kovács András: A kéznél lévő Idegen. Antiszemita előítéletek a rendszerváltozás utáni Magyarországon. POLGART Kiadó, Budapest 2005. ; The Stranger at Hand. Antisemitic Prejudices in post-Communist Hungary. Brill, Leiden – Boston 2011.

2. A zsidóság társadalmi ügyének érzékelése, fontossága

A tavalyi kutatáshoz hasonlóan az idén is azzal a megállapítással kell kezdeni az elemzést, hogy a zsidósággal kapcsolatos ügyek a magyar választópolgár érdeklődésének a perifériáján vannak. Ez persze nem meglepő, az emberek figyelmét azok az ügyek vonzzák, amelyek közvetlenül érintik őket.

Az NMHH tartalomelemzése szerint³ a főbb hírcsatornákon 2015-ben egyetlen olyan ügy sem került be az adott hónap 20 leggyakrabban előforduló témája közé, amely a zsidósággal lett volna kapcsolatos. 2014-ben még a Szabadság téri emlékmű körüli vita kapott kimutatható nyilvánosságot – ám már akkor is csak egyetlen hónapban, és csak közepes értékkel –, 2015-ben azonban már ez a téma is lekerült a napirendről: míg 2014-ben 61, az idén már csak 56 százaléknál válaszadó állította, hogy hallott róla. Pedig ez a téma és a hozzá kapcsolódó politikai vita még kiemelkedőnek számít: a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen bevezetett kötelező Holokauszt-oktatásról mindössze a választóközönség 16 százaléka értesült, ám még közülük is csak alig több, mint minden második, a teljes népesség 9 százaléka tudta helyesen megnevezni, hogy melyik egyetemről van szó. (A válaszolni tudók 41 százaléka támogatta a kötelező oktatást.)

Az önbevalláson alapuló hallomásnál sokatmondóbb az, hogy nyitott kérdésre (tehát

fejből, előre megadott válaszlehetőségek nélkül) hányan tesznek említést az eseményekről: csak arról mondhatjuk el, hogy számon tartja az ügyet, aki magától is nevesít legalább egy konkrét történetet. Mindössze 11 százalék volt képes konkrét eseményt felidézni, közülük a legtöbben a Szabadság téri emlékművet, a Mazsihisz új vezető rabbijainak megválasztását, zsidó fesztiválokat és kulturális programokat, és a (feltehetően nyugat-európai) terrortámadásokat említették. Ezekből a válaszokból arra következtethetünk, hogy a válaszadók jó részének csak halvány fogalmi lehetnek az ügyekről, Fröhlich Róbert és Radnóti Zoltán nevét például egyetlen válaszadó sem tudta felidézni. A heves hazai és nemzetközi visszhangot kiváltó Hóman-szobor ügyét egyetlen válaszadó sem említette.

Mindezek alapján tehát okkal feltételezhetjük, hogy az elemzésünkben szereplő kérdések, a zsidósághoz való viszonyulás (társadalmi távolság, előítéletek és attitűdök) az átlagpolgár fontossági hierarchiájában sokadrangúnak számítanak. A továbbiakban minden adatot ebben az összefüggésben érdemes értelmezni: a válaszadóknak feltehetően csak egy kis, de mégis jelentékeny része tartja relevánsnak azt a témát, amiről faggattuk.

3 http://mediatanacs.hu/tart/index/1004/Politikusok_partok_a_hirmusorokban

3. Az antiszemitizmus és az előítéletesség mérése

Az eddig elmondottakból az is következik, hogy például az a kérdés, hogy „*Mennyire tartja rokonszenvesnek vagy ellenszenvesnek a zsidókat?*” a viszonyulás irányát képes megmutatni, de a kérdésnek tulajdonított súlyt nem: legyen szó akár szimpátiáról, akár antipátiáról, még a szélsőérték mögött sem feltétlenül a válaszadó kiemelkedően fontos érzelméről, motivációjáról van szó. Szintén fontos hangsúlyozni, hogy a kérdőíves kutatás véleményt, előítéletet és attitűdöt képes kimutatni, de valóságos viselkedést alig.

Az általunk helyesnek vélt interpretáció szerint az antiszemitizmust mérő kérdések elsősorban beállítódást tárnak föl: olyan megnyilvánulásról van szó, amelynek egyik jellemzője a változékonyság. Az időbeli összehasonlítás alapján érdemes megvizsgálni, hogy a véleményklíma inkább empatikus vagy inkább ellenséges irányba tolódott el a zsidósággal kapcsolatban. A vizsgálat során

a Kovács András által régóta használt módszert követve két dimenziót különböztettünk meg: a zsidókkal kapcsolatos képzetekkel, tévhitekkel, összeesküvés-elméletekkel való egyetértés esetén kognitív, az általános érzelmi elutasítás, társadalmi távolságtartás esetén affektív antiszemitizmusról beszélhetünk. A két dimenziót összevonva pedig azt fogjuk látni, hogy a válaszadók mekkora részére jellemző mindkét attitűd, sőt azt is, hogy milyen mértékben jellemző. Akik csak nagyon kevés zsidóellenes állítással értenek egyet, azokat a „*nem antiszemita*” kategóriába soroltuk be, akik kevés, de mégsem jelentéktelen számú állítást helyeselnek, azokat „*mérsékeltlen antiszemitának*”, akik pedig az állítások többségére rábólintottak, azokat „*erősen antiszemitának*” nevezzük. Ismét hangsúlyozzuk, hogy ezek a kategóriák nem fejezik ki a kérdésnek tulajdonított jelentőséget és nem mondanak semmit a válaszadó cselekvéséről sem.

4. Az antiszemitizmus mértéke

A kognitív antiszemitizmus

Az antiszemita előítéletesség tartalmát a zsidósággal kapcsolatos képzetekre, „ismeretekre” vonatkozó – az elmúlt két évtizedben többször alkalmazott – kérdéssorral mértük. A megkérdezetteket arra kértük, hogy ötfokú skálán jelezzék, mennyire értenek egyet nyolc kijelentéssel. A kijelentéssor tartalmaz hagyományos, vallási eredetű

zsidóellenességet – antijudaizmust –, továbbá olyan zsidóellenes sztereotípiát, amely a zsidóknak tulajdonított túlzott befolyásban gyökeredzik, és olyan kijelentést is, amely a zsidók háttérbe szorításában látná a megoldást. Az 1. táblázat azok arányát mutatja, akik a kijelentésekkel teljesen, illetve inkább egyetértettek (5-ös és 4-es skálaérték).

1. táblázat *A zsidóellenes előítéletesség tartalma (egyetértők aránya, százalék)*

	év	teljesen egyetért	egyetért
A zsidó származású értelmiségiek befolyásuk alatt tartják a sajtót és a kultúrát ⁴	2006	12	19
	2011	14	21
	2013	11	18
	2014	11	16
	2015	14	19
Létezik egy titkos zsidó együttműködés, amely meghatározza a politikai és gazdasági folyamatokat	2006	10	17
	2011	14	20
	2013	15	19
	2014	14	17
	2015	15	20
Túl nagy a zsidók befolyása ma Magyarországon	2013	12	15
	2014	9	15
	2015	15	17
A legjobb az lenne, ha a zsidók kivándorolnának az országból	2006	5	7
	2011	8	12
	2013	6	9
	2014	6	14
	2015	9	11
Bizonyos foglalkozási területeken korlátozni kellene a zsidók számát	2006	5	10
	2011	7	12
	2013	5	11
	2014	7	9
	2015	8	13
Jézus keresztre feszítése a zsidók megbocsáthatatlan bűne	2006	8	12
	2011	9	12
	2013	7	8
	2014	9	16
	2015	10	15
A zsidóság szenvedése Isten büntetése volt	2006	7	7
	2011	5	9
	2013	4	7
	2014	7	10
	2015	7	11
A zsidók hajlamosabbak tisztátlan eszközöket használni céljaik elérése érdekében, mint mások	2006	8	13
	2011	9	17
	2013	7	15
	2014	7	13
	2015	11	15

⁴ A 2015-ös kérdéssorban az egyértelműség kedvéért úgy fogalmaztuk meg az állítást, hogy „veszélyt jelent, hogy a zsidó származású értelmiségiek befolyásuk alatt tartják a sajtót és a kultúrát”.

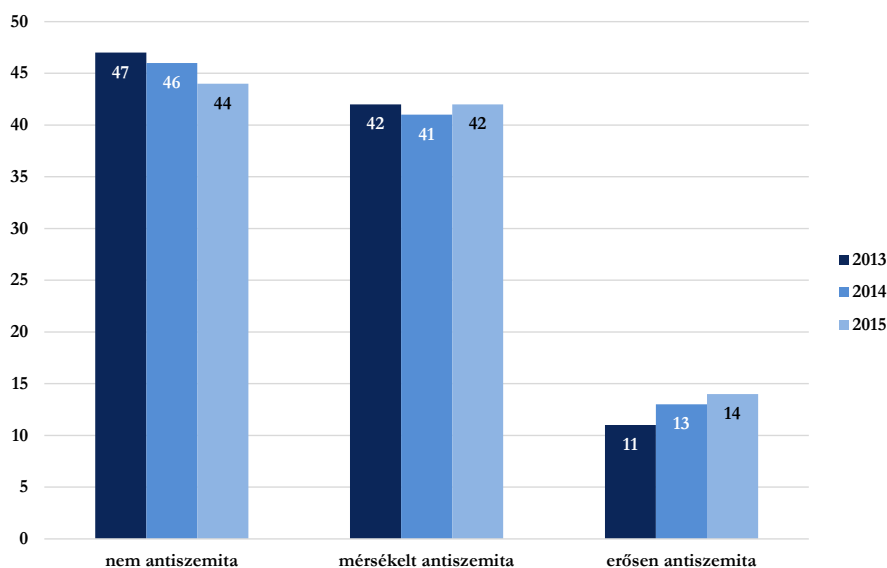
A fenti állításokkal a válaszadók legalább 20, legfeljebb 35 százaléka értett egyet, a legnépszerűbb az első három kijelentés volt, amelyek a zsidók „túlzott”, „veszélyes” befolyására vonatkoztak, talán ezzel állt összefüggésben az is, hogy minden ötödik válaszadó még a numerus clausus szellemét idéző állításra is rábólintott.

A 2015-ös adatok egy része (elsősorban az első három, befolyásra vonatkozó kijelentéssel való egyetértés mértéke) érezhetően magasabb nemcsak a tavalyinál, hanem a korábban mérteknél is. Szintén csúcson van a zsidók számát korlátozni kívánók aránya, és azok aránya is, akik szerint a zsidók hajlamosabbak tisztátlan eszközöket használni (igaz, ebben a két kérdésben csak a 2014-es évhez képest szignifikáns az elmozdulás, a 2011-eshez képest nem). A többi érték nagyjából az eddigi szinten maradt, viszont egy állítás sem akadt, amelyet a válaszadók kisebb arányban helyeztek volna, mint azt az utóbbi években tették.

Az időbeli tendencia alapján tehát összességében kijelenthető, hogy kis mértékben, de mégis

kimutathatóan nőtt a kognitív antiszemitizmus Magyarországon. Ezt mutatja az első ábra is, ahol a három kategóriát úgy kaptuk meg, hogy minden egyes válaszadó skálaértékeit összeadtuk a nyolc kijelentésre vonatkozóan. Így a legalacsonyabb skálapontszám 8, a legmagasabb pedig 8-szor 5, tehát 40 lehetett. Az első csoportba (nem antiszemiták) azokat soroltuk, akik esetleg elfogadnak néhány előítéletes sztereotípiát, de válaszaik összessége alapján alacsony pontszámot értek el a skálán (8-20 pont), a másodikba (mérsékelt antiszemiták), akik közepesen előítéletesnek mutatkoztak (21-30 pont), a harmadikba pedig azokat, akiket pontszámaik alapján erős antiszemitizmus jellemez (31-40 pont). Végül, a „besorolhatatlan” kategóriába kerültek azok, akik nem válaszoltak vagy „nem tudja” választ adtak. Az utóbbiak aránya érdeemben csökkent az utóbbi két évben (36-ról 23 százalékra), de az áttekinthetőség kedvéért csak a válaszhiány nélküli arányokat tüntetjük fel.

1. ábra Kognitív antiszemiták aránya a magyar társadalomban 2013-ban, 2014-ben és 2015-ben



Az ábrából látszik, hogy az utóbbi két évben a kognitív dimenzióban a nem antiszemita aránya valamelyest csökkent, az erősen antiszemita pedig nőtt. A néhány százalékos elmozdulásokból nem szabad messzemenő következtetéseket levonni, ám ha az arányokat nézzük, akkor az erősen antiszemita kategóriában a változás nem jelentéktelen.

A második táblázat az illusztrálja, hogy a csoportbesorolás alapján az esetek elsöprő

többségében pontosan „megjósolható”, hogy a kognitív antiszemitizmusra vonatkozó egyes kérdésekre hogyan válaszolnak az interjúalanyok, de ez nem mindig van így. A nem antiszemita esetében a legjelentősebb kivételt az a 10 százalékos válaszadó jelenti, aki rejtett zsidó együttműködés létezésében hitt, a nem antiszemita közül pedig az utolsó antijudaista állítással „csak” 69 százalék értett egyet. Alapvetően azonban a nyolc állítás nagyon hasonló mintázatot mutat az antiszemitizmus alapján képzett csoportokban.

2. táblázat Az egyes antiszemita kijelentések elfogadása az antiszemitizmus szerinti csoportokban (százalék)

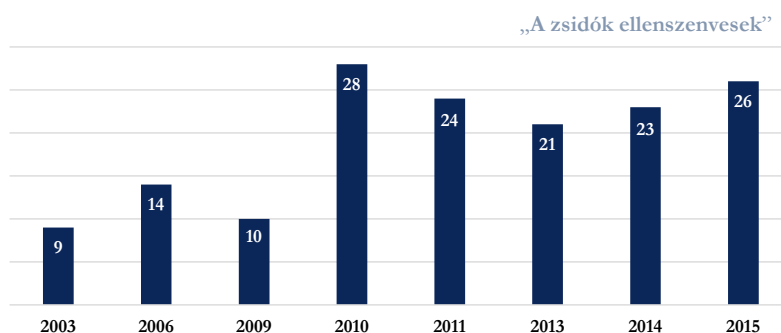
	erősen antiszemiták	mérsékelt antiszemiták	nem antiszemiták
Veszélyt jelent, hogy a zsidó származású értelmiségiek befolyásuk alatt tartják a sajtót és a kultúrát	91	44	2
Létezik egy titkos zsidó együttműködés, amely meghatározza a politikai és gazdasági folyamatokat.	83	46	10
Túl nagy a zsidók befolyása ma Magyarországon	93	45	5
A zsidók hajlamosabbak tisztátlan eszközöket használni céljaik elérése érdekében, mint mások	88	37	2
A legjobb az lenne, ha a zsidók kivándorolnának az országból	82	24	1
Bizonyos foglalkozási területeken korlátozni kellene a zsidók számát	80	27	1
Jézus keresztre feszítése a zsidók megbocsáthatatlan bűne	86	29	5
A zsidóság szenvedése Isten büntetése volt	69	20	4

Az affektív antiszemitizmus

Ebben a dimenzióban a zsidósághoz fűzött érzelmi viszonyt térképezzük fel, három kérdést használva. Elsőként arra kértük a megkérdezetteket, mondják

meg, inkább rokonszenvesek, vagy inkább ellenszenvesek számukra a zsidók.

2. ábra A zsidók érzelmi elutasítása (az egyetértők aránya, százalék)



Az ábra leginkább szembeötlő tanulsága, hogy 2009 és 2010 között igen jelentős ugrás – tartósnak bizonyult közhangulat-változás – következett be: a korábbi 10 százalék körüli érték azóta jóval 20 százalék felett van. Jóllehet választási években mindig magasabb az érték egy hajszálnyival, a 2010-es ugrást ezzel nem lehet megmagyarázni. Életszerűnek tűnik a feltételezés, hogy az ugráshoz hozzájárul a Jobbik berobbanása, mainstreammivé válása is, mert az legitimebbé tehetette a zsidókkal szembeni ellenszenvet a közbeszédben. Noha a 2015-ös érték alatta marad a csúcstól jelentő 2010-esnek, az utóbbi két évben újra növekedésnek lehettünk tanúi.

A második kérdés ehhez nagyon hasonló, csak itt nem két opció közül kellett választani, hanem egy 9-es skálán kellett a válaszadóknak kifejezniük a

zsidókkal – és más etnikumokkal – kapcsolatos érzéseiket. A 3. táblázatban átlagpontoszámokat közlünk, a 9-es jelenti a maximális rokonszenvet, az 1-es pedig a teljes ellenszenvet.

Ebben a táblázatban a 2. ábrával ellentétes tendenciát láthatunk, a zsidók rokonszenvindexe nőtt, noha az 5-ös középértéket így is csak éppen eléri a pontszámuk. Egyértelműnek tűnik, hogy a megkérdezettek általában véve nem igazán tartják rokonszenvesnek az országban élő kisebbségeket, etnikumokat. A zsidók relatív pozíciója a többi csoporthoz képest azonban nem számít rossznak, csak a svábok kaptak magasabb szimpátiaindexet. Mindig is a cigányok váltották ki a legerősebb elutasítást a társadalomból, 2015-ben azonban megjelent egy náluk is kevésbé elfogadott csoport: a migránsok.

3. táblázat A zsidók és más etnikumok rokonszenv-indexe 9 fokú skálán

	2006	2007	2009	2010	2011	2013	2014	2015	korrelációs együttható* a zsidók iránti rokonszenvvel
arabok	3,87	3,66	4,37	4,04	3,93	4,06	4,09	3,32	0,360**
cigányok	3,33	3,03	3,39	3,64	3,63	3,69	3,64	3,29	0,286**
néger	4,55	4,24	4,72	4,26	4,48	4,20	4,28	3,96	0,455**
románok	4,70	4,00	4,11	4,23	4,44	4,26	4,45	4,41	0,497**
kínaiak	3,77	3,80	4,09	4,01	4,11	4,12	4,33	4,44	0,422**
svábok	5,38	5,48	5,75	4,86	5,14	4,96	5,30	5,79	0,558**
zsidók	5,02	5,00	5,24	4,47	4,61	4,53	4,73	5,09	-
migránsok	-	-	-	-	-	-	-	2,84	0,353**

*A korrelációs együttható egy olyan statisztikai mutató, amely két változó közötti kapcsolat szorosságát fejezi ki. Egyes értéket vesz fel, ha az egyik változót teljes mértékben meghatározza a másik változó, nullás értéket, ha azok teljesen függetlenek egymástól. Tehát például a zsidók és a svábok megítélése közötti 0,558-as korrelációs együttható azt jelenti, hogy igen erős a kapcsolat a két szimpátiaskála között: jórészt ugyanazok a válaszadók tartják rokonszenvesnek (és ellenszenvesnek is) a két etnikumot. A többi kapcsolat valamivel gyengébb, ám még mindig szignifikáns (95 százalékos szinten, ezt jelzi a két csillag).

A rendkívüli mértékben eluralkodó migránsellenes véleményklímát jelzi az is, hogy azoknak az etnikumoknak – araboknak és négereknek – a pontszáma is jelentősen csökkent, amelyeket a

migránsokkal azonosíthat az átlagember: a két kisebbség megítélése mélypontra van⁵. Ami az időbeli változásokat illeti, ebben a tekintetben is 2009 és 2010 között volt a legmarkánsabb

5 Erről bővebben lásd a Medián szeptemberi kutatását: <http://median.hu/object.c38fa2c9-5bc2-40c9-ae38-bab515a5f172.ivy>

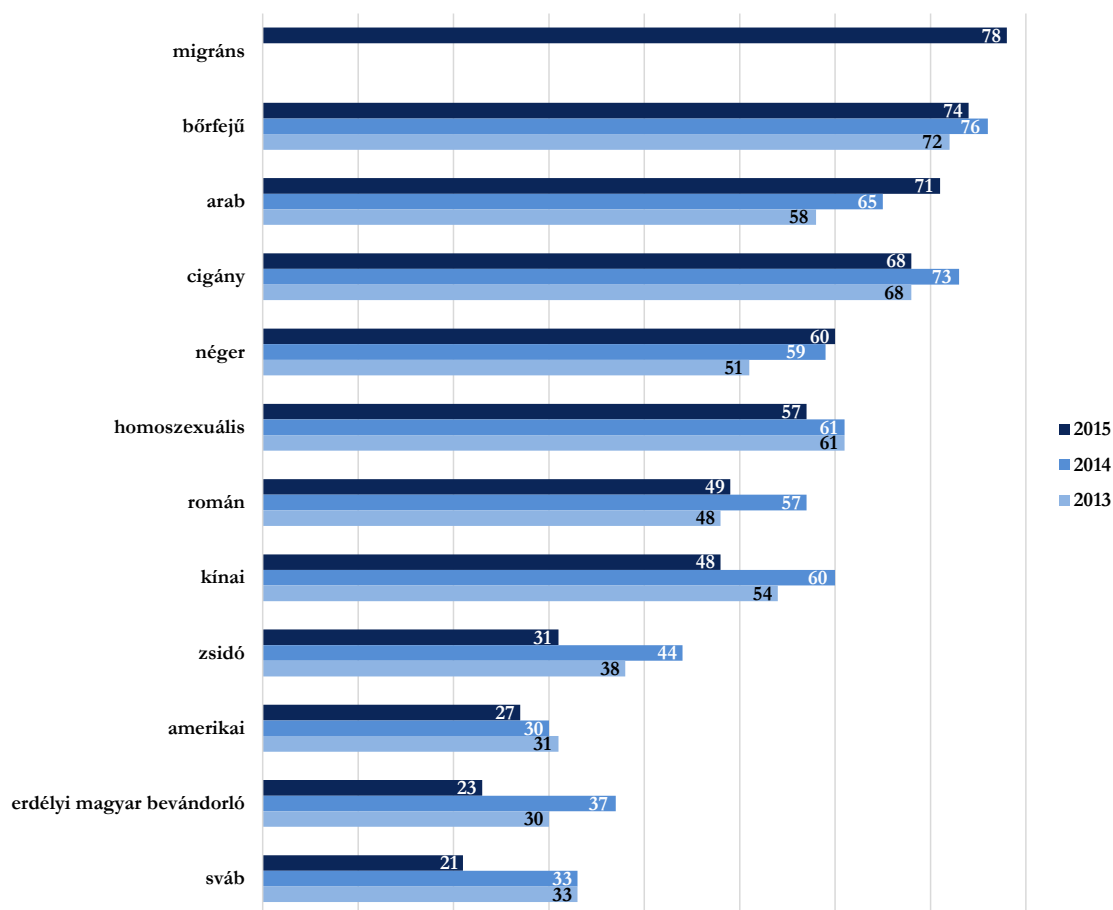
elmozdulás, szinte minden etnikum esetében. A zsidóság átlagértéke a kiinduló szinthez nagyon közel esik (ebben az összevetésben is egyedül a migránsokkal azonosított kisebbségek esetében volt számottevő visszaesés).

A 3. táblázat utolsó oszlopa azt is megvilágítja, hogy a zsidóellenesség nagy valószínűséggel együtt jár minden más csoport iránti ellenszennel: különösen erős a korreláció egyfelől a zsidók, másfelől a románok, svábok, kínaiak és néger

között, de még a többi etnikum esetében is szignifikáns az összefüggés. Ez azt jelenti, hogy nagyrészt ugyanazok a válaszadók tartották ellenszenvesnek a zsidókat, mint a svábokat és a többi etnikumot (lásd megjegyzés rovat a 3-as táblázat alatt). Az antiszemitizmus tehát gyakran kéz a kézben jár az általános idegenellenességgel.

A harmadik kérdésben is a zsidóktól – és más etnikai, illetve életmód-kisebbségektől – való idegenkedést, távolságtartást mértük.

3. ábra Társadalmi távolság különféle csoportoktól. "Nem járulna hozzá ahhoz, hogy a szomszédságába költözzön egy..." (százalék)



Ismét kikristályosodott, hogy a „másság” széles körben nem elfogadott Magyarországon: még a viszonylag legszimpatikusabbnak ítélt csoportoktól is elzárkózna a társadalom egyharmada-egyötöde. Az is látszik, hogy a zsidóság iránti ellenszenn

a magyar társadalomban nem számít erősnek a más csoportok iránt megnyilvánulóhoz képest, ahogy a migránsok rendkívül rossz megítélése is újabb megerősítést nyert. A két legutóbbi adatsor (3. táblázat és 3. ábra) ugyanakkor

rámutat arra, hogy a migránsok megjelenése a kérdőívben alighanem erős hatással volt a többi csoport pontszámaira is. A kérdőíves kutatásban a kontextus mindig befolyásolja a válaszokat: pusztán azért, mert egy élesen elutasított csoport került a kérdőívre – és további kettőt, az arabokat és a négereket is sokan velük azonosították –, a többi etnikum felértékelődött. A szintén nagyon elutasított cigányok és bőrfejük kivételével minden csoport, így a zsidóság is, lényegesen kedvezőbb fogadtatásban részesült 2015-ben, mint korábban – valószínűleg azért, mert a válaszadók a migránsokhoz képest is értékelték őket. Az is ezt támasztja alá, hogy amikor a zsidókra önmagában kérdeztünk rá (2. ábra, a „*zsidók ellenszenvesek*”), akkor nem erőteljes javulást, hanem némi romlást tapasztaltunk.

Ez a szomszédságra vonatkozó kérdés viszont megerősíti azt a tanulságot, hogy az antiszemitizmus gyakran egy tágabb idegenellenességnek a megnyilvánulása: azok

a válaszadók, akik nem szívesen lagnának a szóban forgó etnikumokkal, kisebbségekkel szomszédságban, azok a zsidósággal kapcsolatban is sokkal elutasítóbbak voltak (4. táblázat). Az általános xenofóbia mindenkire kiterjed, aki „*más*”: intuitíve azt gondolhatnánk például, hogy a zsidók és a bőrfejük elutasítása teljesen különböző emberekre jellemző, ám éppen ellenkezőleg: aki a bőrfejüektől elzárkózik, az a zsidóktól is nagyobb valószínűséggel idegenkedik. A magyar lakosság jelentős része számára a „*zsidó*” pusztán a másság egyik letéteményese, és ilyen minőségében érez antipátiát iránta – éppúgy, ahogy mindenki iránt, aki a „*másságot*” testesíti meg. A negyedik táblázat is ezt illusztrálja: azt, hogy mennyire szorosan jár együtt a zsidók és más csoportok iránti szimpátia vagy antipátia. Akik más csoportokat elviselnének a szomszédságukban, azok elsöprő többsége a zsidóktól sem idegenkedik (első oszlop), akik viszont elutasítják a többi etnikumot, azok jellemzően a zsidóktól is sokkal nagyobb arányban zárkóznának el (második oszlop).

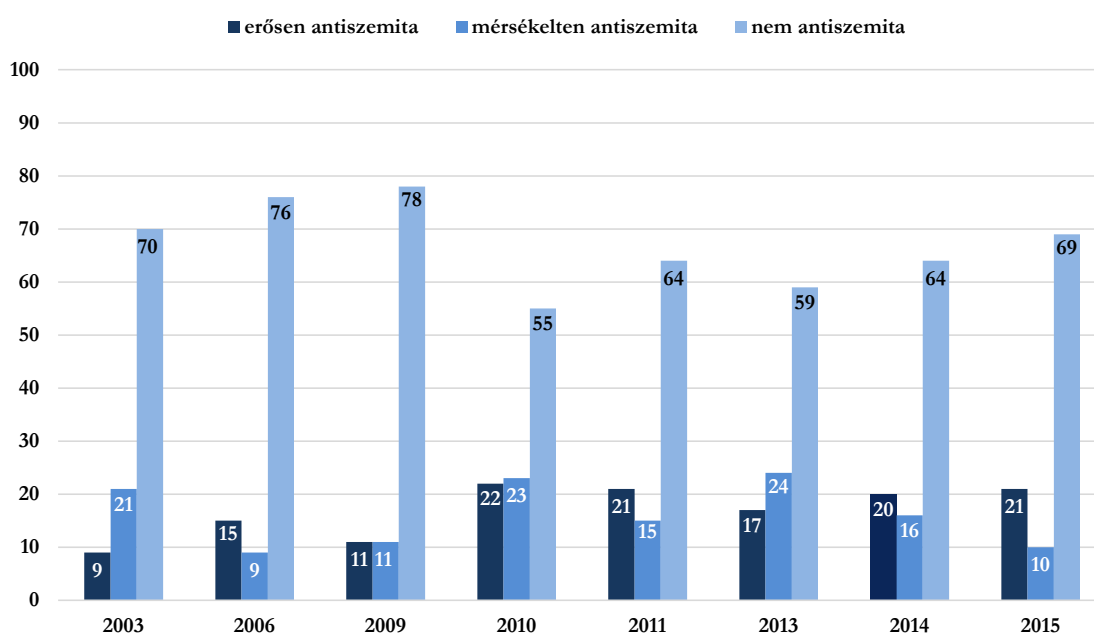
4. táblázat *Azok aránya, akik hozzájárulnának ahhoz, hogy zsidó legyen a szomszédjuk... (százalék)*

	<i>azok körében, akik hozzájárulnának ahhoz, hogy a szomszédjuk egy ... legyen</i>	<i>azok körében, akik NEM járulnának hozzá ahhoz, hogy a szomszédjuk egy ... legyen</i>
néger	93	50
migráns	93	59
arab	90	58
homoszexuális	90	50
román	89	44
cigány	88	58
kínai	87	46
sváb	83	11
amerikai	82	25
bőrfejú	82	62

Az eddig három adatsorból – a kutatási hagyományokat követve – a 2. ábra és a 3. táblázat adatait összegezve alkotunk képet arról, hogy mekkora az antiszemita érzületet táplálók aránya a magyar népességben⁶. A 4. ábrán is látható, hogy az affektív antiszemitizmus 2010-ben erősödött meg, azóta minimálisan enyhült. 2015-ben az előző évhez képest számottevően esett a mérsékelten

antiszemita aránya, míg a nem antiszemita és az erősen zsidóelleneseké is nőtt, ám mivel az utóbbi csak egy százalékponttal, ezért az összkép némi javulást mutat (ez azonban elsősorban a migránsokra vonatkozó kérdés kontextushatásával hozható összefüggésbe). Összességében úgy tűnik, hogy az érzelmi zsidóellenesség a társadalom körülbelül egyharmadára jellemző.

4. ábra Az érzelmi antiszemita arányának alakulása 2003-2015



Azt is megvizsgáltuk, hogy az érzelmi dimenzió három kérdésére (2. és 3. ábra, 3. táblázat) adott válaszok mennyire konzisztensek: azt tekintettük következetesnek, aki mindhárom kérdésre ugyanabban az irányban válaszolt⁷ (akár zsidóellenes, akár nem). Ennek alapján a válaszadók 70 százalékának gondolkodása bizonyult konzisztensnek, 23 százaléké viszont nem: az

utóbbiak az egyik kérdésre antiszemita, a másikra viszont nem antiszemita választ adtak (a maradék 7 százalék „nem tudom” választ adott). Ez indokoltá teszi a kérdések összevonását egy dimenzióba, ugyanakkor arra is rávilágít, hogy a válaszadók jó része idegenül, bizonytalanul fogadta a kérdéseket, nem volt kialakult álláspontja, tehát valószínűleg korábban nem is gondolkozott ezeken a témákon.

6 Azokat a válaszadókat, akik ellenszenvet éreznek a zsidók iránt, és a rokonszenv-hőmérőn az 1-5 értékek valamelyikét jelölték be a zsidókkal kapcsolatban, az erősen antiszemita csoportjába soroltuk; az „ellenszenvező” csoport többi tagját és azokat, akik nem éreznek ellenszenvet a zsidókkal szemben, viszont a rokonszenv-hőmérőn mégis az 1-3 értékek valamelyikét jelölték be, a mérsékelten antiszemita csoportjába, és végül az összes többi válaszadót a nem antiszemita csoportjába.

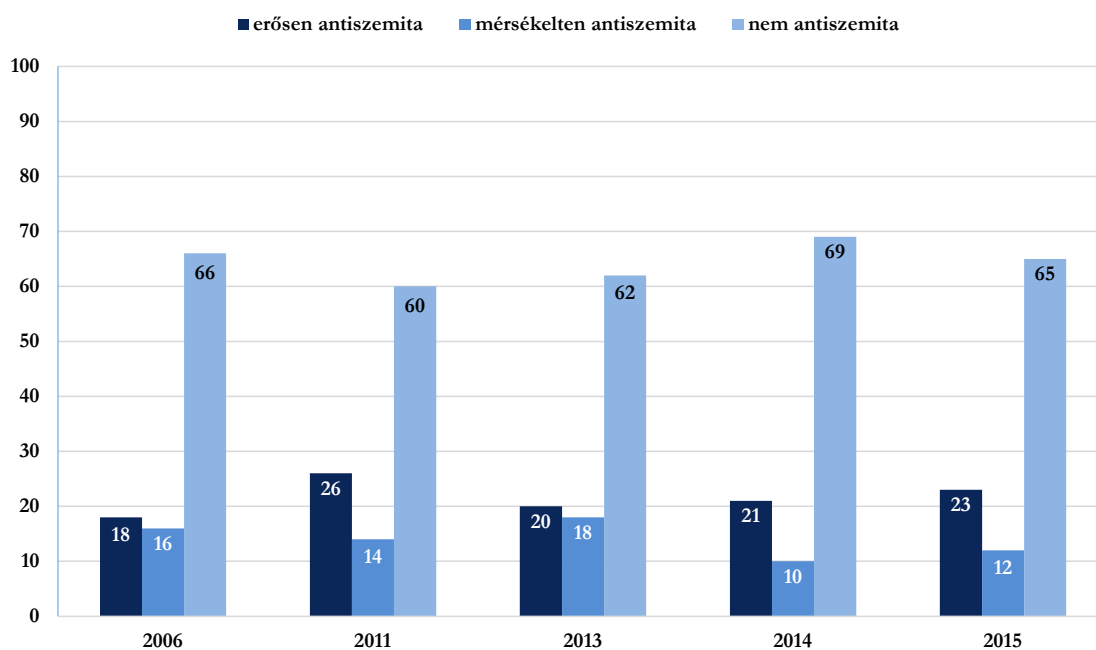
7 Antiszemitának bizonyult az, akinek inkább ellenszenvesek a zsidók (2. ábra), aki nem költözne a szomszédságukba (3-as ábra), és aki a 9-es skálán 4-es vagy kisebb értékkel jelezte az ellenszenvét (3. táblázat). Ezen kívül következetesnek számított még értelemszerűen ennek az ellenkezője, illetve a 3. táblázat kérdésére a középértéket minden más válasszal összehasonlíthatóan, konzisztensnek tekintettük.

Az antiszemita aránya a két dimenzió összegzése alapján

Az antiszemita gondolkodású és az antiszemita érzelmű csoportok – bár nyilvánvalóan nagyban átfedik egymást – nem azonosak, tagjaik nem feltétlenül ugyanazok. Az elemzés most következő részében összevontjuk a két dimenziót: azokat tekintjük erősen antiszemitáknak, akik mindkét dimenzióban annak minősültek, vagy legalább az egyikben igen, a másikban pedig mérsékeltnek. Mérsékelt antiszemitának azokat tekintjük, akik mindkét dimenzióban a mérsékelt közé, vagy akik az egyik dimenzióban az erős, a másikban a nem-antiszemita csoportba kerültek.

Ezek alapján is azt láthatjuk, hogy a társadalom mintegy harmadára jellemző az antiszemitizmus, ötödére pedig az erőteljes zsidóellenes beállítódás. Az időbeli tendencia is hasonló, mint a részkomponensek esetében: 2006-ról 2011-re jelentősen nőtt, azóta lassan némileg csökkent az antiszemitizmus, míg 2015-re ismét enyhe növekedést regisztrálhatunk. A tanulmány hátralévő részében ezt az összevont mutatót fogjuk alkalmazni.

5. ábra Az antiszemita aránya a magyar társadalomban, 2006-2015 (százalék)



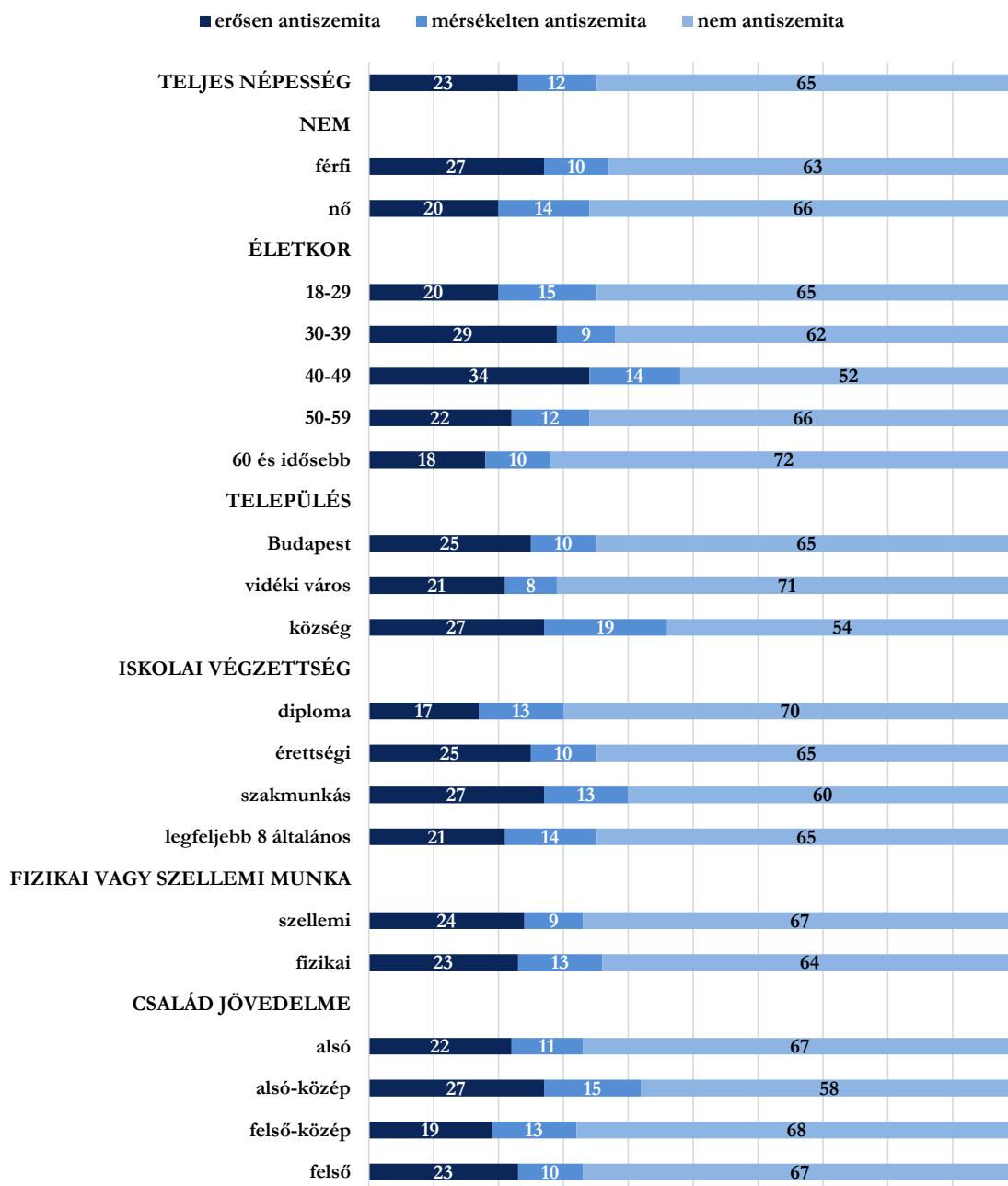
5. Kik az antiszemiták?

Előítéletesség és a demográfiai, gazdasági és társadalmi státus

Az antiszemitizmus és a társadalmi háttér közötti összefüggést vizsgálva elsőként azt kell megállapítanunk, hogy a kettő között csak igen gyenge kapcsolat van: a zsidóellenesség minden társadalmi csoportra hasonló mértékben jellemző, nem találhatók nagy eltérések. A korábbi eredményekkel összhangban a férfiak valamivel fogékonyabbak az antiszemitizmusra, mint a nők. A középkorúak (40-49 évesek) bizonyultak idén az összes csoport közül a leginkább zsidóellenesnek, ami 2014-ben is így volt, ám jóval kisebb különbséggel. A 2014-es vizsgálat legnehezebben magyarázható eredménye az volt, hogy a fővárosban élőkre volt leginkább jellemző az antiszemitizmus – ám az ideai adatok (és 2014 előttiak is) azt valószínűsítik, hogy az csak a mintavétel

esetlegességéből következő „kilógó” eredmény volt: az ideai adatok szerint a kistelepüléseken élők nagyobb arányban előítéletesek a zsidókkal szemben. Azt a közkeletű nézetet viszont minden adatunk cáfolja, miszerint az antiszemitizmus a sikertelen, egzisztenciális fenyegetettség alatt élő, a társadalom perifériájára szorult emberekre lenne jellemző elsősorban. Az iskolai végzettség, a társadalmi státus, a munka jellege (fizikai vagy szellemi), és a zsidóellenesség mértéke között nincs szignifikáns statisztikai összefüggés. Szinte mindegyik vagyoni, státusbeli és végzettség szerinti csoport értéke hasonló, egyedül talán a diplomásokra jellemző hajszálnyival kisebb arányban a zsidóellenesség.

6. ábra Antiszemitizmus és a demográfiai, gazdasági és társadalmi státusz (százalék)

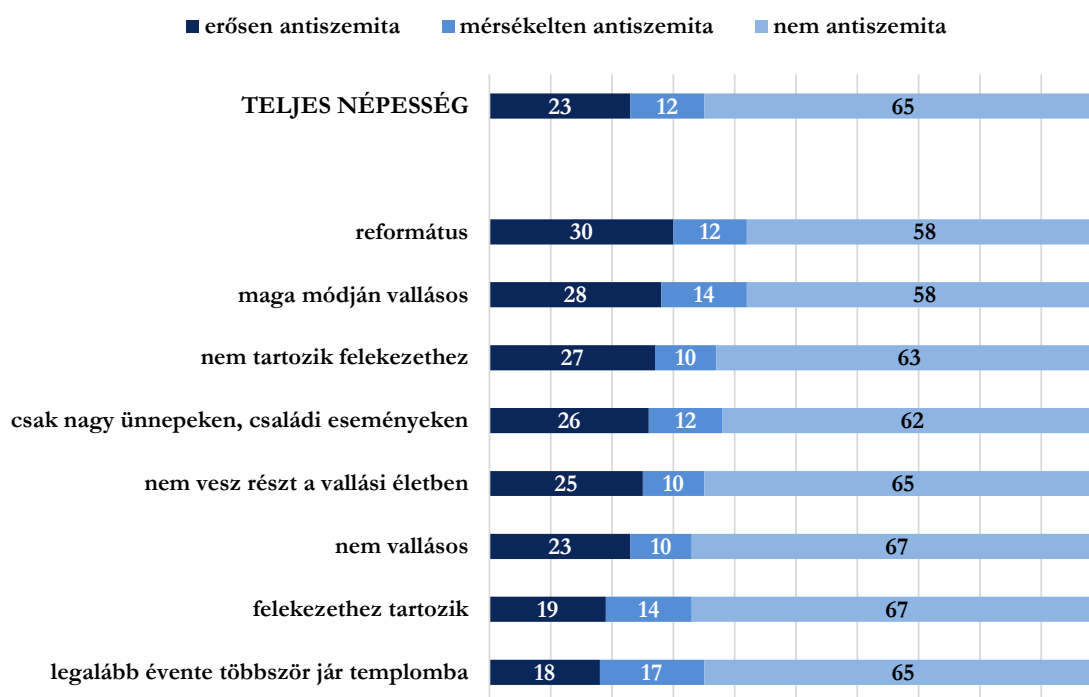


Antiszemitizmus és vallásosság

A kérdéssorban több kérdés is vonatkozott a vallásra, illetve vallásosságra: megvizsgáltuk, hogy a vallásosság, a templomba járás gyakorisága és a valamelyik felekezethez tartozás összefüggésben áll-e a zsidóellenes előítéletességgel. Ebben a dimenzióban sem voltak számottevő különbségek: az antiszemitizmus erőssége nem azon múlik, hogy valaki milyen vallású és mennyire vallásos. A 7. ábrán látható különbségek annyira minimálisak, hogy egyik csoportra sem jelenthetjük ki kellő

bizonyossággal, hogy az átlagnál kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb képe lenne a zsidóságról, még a vallási eredetű antiszemitizmus – antijudaizmus – sincs szignifikáns összefüggésben a vallásossággal. Ha mégis ki kellene emelni valamit, akkor talán arra hívnánk fel a figyelmet, hogy – a tavalyi eredményhez hasonlóan – a protestáns vallásban megkeresztelték között volt némileg több antiszemita, ám a kis elemszám miatt még ebben az összefüggésben is nagy a statisztikai bizonytalanság.

7. ábra Antiszemitizmus és vallásosság (százalék)



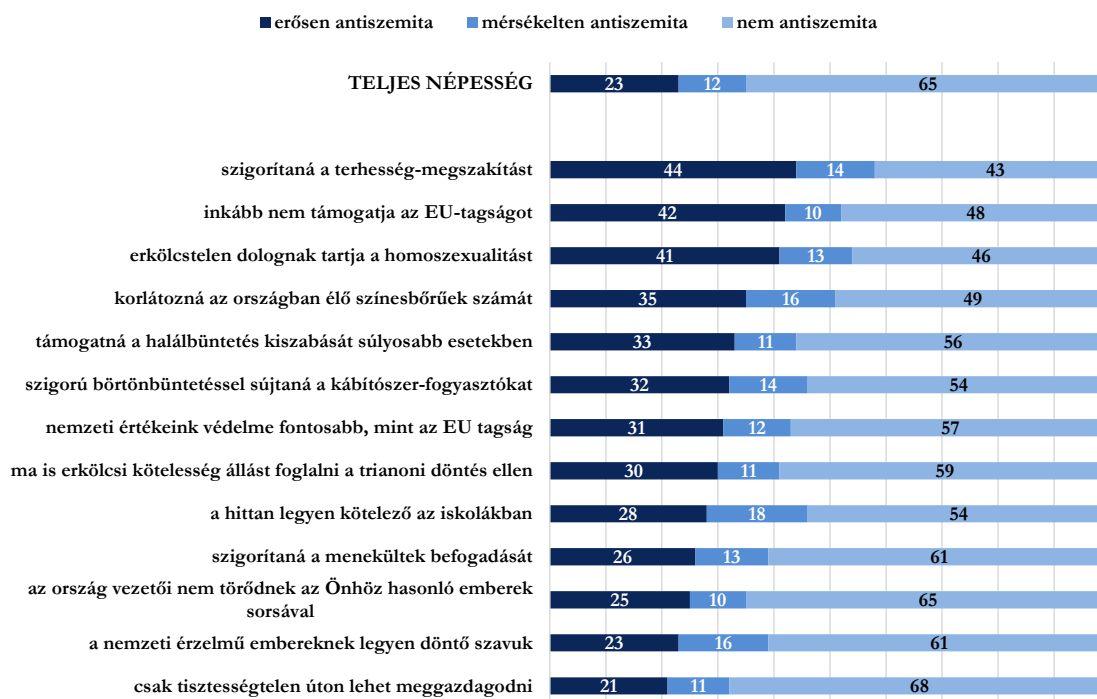
Antiszemitizmus és társadalmi attitűdök

Az, hogy az antiszemita és a társadalom politikai preferenciái között van-e összefüggés, legalább olyan releváns kérdés, mint az, hogy a zsidóellenesség és a társadalmi csoport-hovatartozás között van-e. A politikai preferenciákat elsőként társadalompolitikai kérdésekkel való egyetértéssel vizsgáltuk.

Az eredmények megerősítették azt a korábbi kutatási tapasztalatot, hogy a zsidóellenes előítélet szoros összefüggésben áll a zsidósághoz közvetlenül nem kapcsolódó világnézeti attitűdökkel, mint nacionalizmus, euroszkepticizmus, a másság elutasítása (xenofóbia), a konzervatív-rendpárti világszemlélet, bizonyos erkölcsi és társadalmi normákba, szabályokba vetett bizalom. Leginkább

a homoszexualitás és a terhesség-megszakítás elítélése, illetve az EU-tagság elutasítása bizonyult meghatározónak, de a rendpártisággal is érdemi az összefüggés: a halálbüntetés-pártiak és azok, akik a kábítószereseket börtönbüntetéssel sújtánák, másoknál jóval fogékonyabbak a zsidóellenességre. Ugyanakkor nem mutattak szignifikáns korrelációt az antiszemizmussal a pesszimista társadalomképet tükröző állítások („ebben az országban csak tisztességtelen úton lehet meggazdagodni” és „az ország vezetői nem igazán törődnek az Önhez hasonló emberek sorsával”). Ez utóbbi némileg meglepő, hiszen sok kutatás szerint a cserbenhagyottság érzése a zsidóellenesség melegágya lehet. A tavalyi eredmények minden tekintetben hasonló tendenciákat mutattak.

8. ábra Antiszemitizmus és társadalompolitikai attitűdök (százalék)



Antiszemitizmus és politikai preferenciák

A most következő részben azt fogjuk megvizsgálni, hogy a politikai önbesorolás, a politikai érdeklődés és a pártválasztás összefüggésben van-e az antiszemitizmussal. Válaszadóinknak három kérdés alapján kellett magukat egy hétfokú skálán elhelyezniük: bal-jobb, konzervatív-liberális és mérsékelt-radikális dimenziókban. Ezek a demográfiai jellemzőknél valamivel szorosabb, ám még mindig csak gyenge-közepes kapcsolatban állnak az antiszemitizmussal. Az antiszemiták átlagosan a teljes népességhez viszonyítva

közelebb esnek a jobboldali, és sokkal közelebb a radikális pólushoz, a konzervatívhoz viszont csak minimálisan. Ugyanakkor az átlagpontok alapján az is teljesen egyértelműen kirajzolódik, hogy baloldaliak, liberálisok és mérsékelték között is jócskán akad antiszemita kijelentésekkel egyetértő válaszadó. A 4-es középértéktől leginkább a jobboldali pólus felé térnek el a zsidóellenes válaszadók, ám a baloldali pártok népszerűtlensége miatt az egész társadalom jobbratolódott.

5. táblázat *Politikai önbesorolás és antiszemitizmus, 2015 (átlagok 1-7-ig terjedő skálán)*

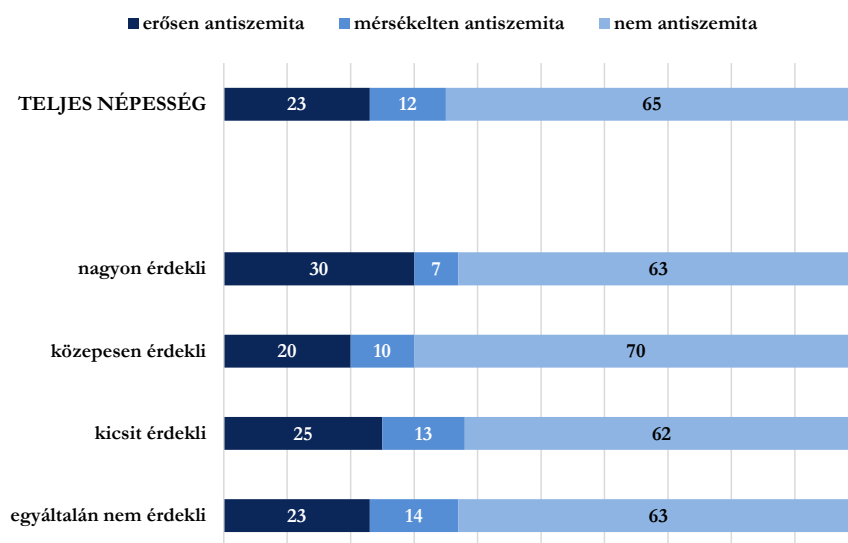
	teljes népesség	erősen antiszemita	mérsékelt antiszemita	nem antiszemita
baloldali (1) – jobboldali (7)	4,65	5,25	4,97	4,37
konzervatív (1) – liberális (7)	3,65	3,27	3,72	3,77
mérsékelt (1) – radikális (7)	3,38	4,97	3,78	3,04

A politikai érdeklődés gyenge kapcsolatban áll az antiszemitizmussal. A politika iránt legintenzívebben érdeklődő csoportban érzékelhetően több a zsidóellenes válaszadó, viszont a politika iránt közömbös állampolgárok körében teljesen átlagos mértékű az

antiszemitizmus (9. ábra).

Azt a kijelentést azért megkockáztathatjuk, hogy a zsidóellenes választók némileg hangosabbak, más szóval hajlamosabbak a nyilvános állásfoglalásra, ily módon a közvélemény az ő arányukat túlbecsülheti.

9. ábra *Antiszemitizmus és politikai érdeklődés (százalék)*

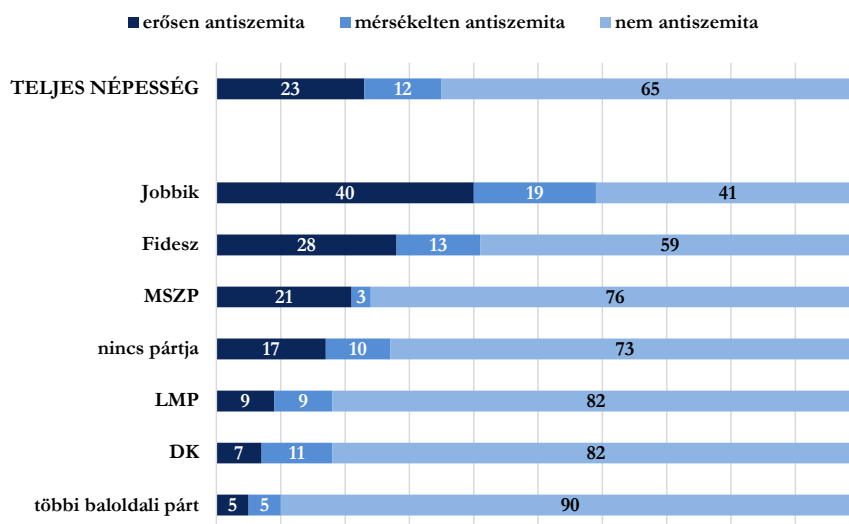


A politikai érdeklődésnél jóval szorosabb statisztikai kapcsolatban van a zsidóellenességgel a politikai irányultság (10. ábra). A Jobbik szavazóinak 40 százaléka az erősen zsidóellenes, további mintegy 20 százaléka pedig a mérsékelt antiszemita csoportba került: az elemzésbe bevont összes változó közül ez bizonyult a legerősebb összefüggésnek. Ugyanakkor a Jobbikos szavazótáborában 2014-ben még abszolút többségben voltak az erősen antiszemita szavazók, az arányuk tehát némileg visszaszorult (ehhez talán a néppárti stratégia is hozzájárult). A kormánypárti közönség zsidóellenessége viszont hajszálnyival erősödött 2014 óta, azonban így is csak minimálisan haladja meg a teljes szavazókorú népesség átlagát. Ahogy azt a Medián a migrációval kapcsolatos nézetekben is kimutatta⁸, a szocialista szavazók (a bizonytalanokkal együtt) ebben a kérdésben is középen helyezkednek el a jobboldali

és a kisebb baloldali pártok között. A DK és az LMP hívei az átlaghoz viszonyítva kevesebben értettek egyet a zsidóellenes állításokkal, a baloldali kispártok (Munkáspárt, MOMA, Együtt, PM, Liberálisok) támogatói között pedig már alig lehetett antiszemita válaszadót találni. (Noha ezekben az esetekben a kis létszám miatt nagy a statisztikai bizonytalanság.)

Azt a tévhitet mindenesetre ezek az adatok is cáfolják, hogy az antiszemitizmus kizárólag valamelyik párt, vagy politikai oldal jellemzője lenne: a szocialista válaszadók ötöde és a fideszesek harmada is az antiszemita csoportba került, míg a jobbikosok közül tízből négy nem. Mivel a Jobbik támogatói a teljes minta 14 százalékát teszik ki, ezért az az állítás sem állja meg a helyét, miszerint az antiszemiták többsége jobbikos lenne.

10. ábra *Antiszemitizmus és pártválasztás (százalék)*



8 <http://median.hu/object.c38fa2c9-5bc2-40c9-ae38-bab515a5f172.ivy>

6. A holokausztt és a múlt emlékezete

Mind a hazai zsidóellenességben, mind a hazai zsidóság sérelmei sorában előkelő helyen szerepel a második világháborús vészidőszak emlékezete: sok konfliktus ered az eltérő értelmezésből. A kérdőív ezért – ismét lehetővé téve az időbeli összehasonlítást – egy olyan kérdéssorozatot

is tartalmazott, amellyel a magyar lakosságnak a holokausztról, a második világháborús zsidóüldözésekért való felelősségről és a történelmi múlttal való szembenézés szükségességéről vallott nézeteit vizsgáltuk.

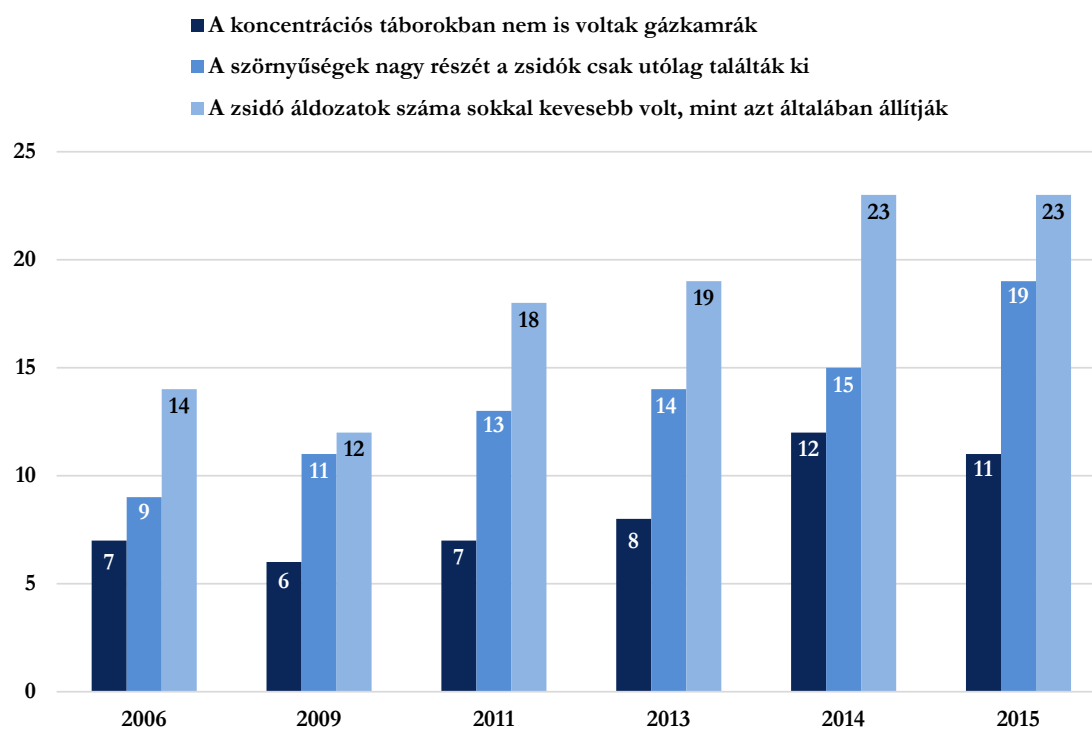
6. táblázat Vélemények a holokausztról, a felelősségről és a múlttal való szembenézéstről, 2009-2015 (százalék, dőlt betűvel a zsidósággal szemben pozitív állítások)

	Inkább egyetért					
	2006	2009	2011	2013	2014	2015
1. A háború alatt a nem zsidó magyarok is szenvedtek annyit, mint a zsidók	56	66	65	65	60	64
2. A koncentrációs táborokban nem is voltak gázkamrák	7	6	7	8	12	11
3. A zsidó áldozatok száma sokkal kevesebb volt, mint az általában állítják	14	12	18	19	23	23
4. Többet kellene tanítani az iskolákban a zsidóüldözésekről, hogy ilyesmi többé ne fordulhasson elő	45	54	46	50	42	46
5. A szörnyűségek nagy részét a zsidók csak utólag találták ki.	9	11	13	14	15	19
6. Ennyi évtizeddel a zsidóüldözések után már le kellene venni ezt a témát a napirendről	48	40	58	53	54	50

Igencsak megoszlanak a vélemények arról, hogy mennyit kellene beszélni és tanítani a zsidóüldözésekről: a „többet” (4. állítás) és a „kevesebbet” (6. állítás) is nagyjából a társadalom fele-fele támogatja. Noha a választóközönség nagy többsége elhatárolódik a holokauszttagadását vagy relativizálását kifejező gondolattól, a válaszadók nem elhanyagolható része fogékony rá: a teljes tagadásra 10, a részlegesre és a relativizálásra 20-25 százalék. Ráadásul ez a hányad egyre nagyobb lett az utóbbi években (11. ábra). Azt

nehéz megmondani, hogy az adatok mögött meghúzódik-e egy általános paranoia, összeesküvés-elméletek iránti növekvő fogékonyság, vagy szintiszta holokauszttagadással van dolgunk. A többi kijelentés fogadtatása nem változott érdemben 2006 és 2015 között. Ha 2014-hez viszonyítunk, akkor a zsidóüldözések napirenden tartásában pozitív, a holokauszttagadásban viszont negatív elmozdulást láthatunk, minimális mértékben. Utóbbi ugyanakkor 2006-hoz képest számottevően gyakoribbá vált.

11. ábra Holokauszt-tagadó és -relativizáló állításokkal egyetértők aránya, 2006-2015 (százalék)



Némileg meglepő képet kapunk, ha a holokauszttal kapcsolatos válaszok mintázatát az antiszemitizmus szerinti kategóriákkal összefüggésben vesszük szemügyre (7. táblázat). Azt várhatnánk, hogy a zsidóság szempontjából pozitív állításokat egyöntetűen támogatják a nem antiszemiták, míg a negatívok mögé az erősen antiszemiták sorakoznak fel egy emberként. Az adatok azonban mindkét hipotézist cáfolják, vagy legalábbis árnyalják. Természetesen az antiszemita, különösen az erősen zsidóellenes csoport jóval kevésbé bizonyult empatikusnak a zsidósággal, mint a nem antiszemiták. Ugyanakkor a holokauszt-tagadó és -relativizáló állítások a nem antiszemitának titulált válaszadók tizedének a véleményével is találkozunk, de talán ennél is meglepőbb, hogy az erősen zsidóellenes kategóriába

sorolt interjúalanyok egyharmada szerint többet kellene beszélni és tanítani a zsidóüldözésekről. Ez alighanem azzal magyarázható, hogy valószínűleg sokan nem alakítottak ki világos viszonyt a kérdésekben megbúvó dilemmákhoz, sőt, néhányan talán nem is igazán értették azokat. Mindenesetre annyi tanulság egyértelműnek látszik, hogy a múlttal való szembenézés dilemmáinak megítélése csak részben függ össze az antiszemitizmussal. Ahogyan azt a 2013-as jelentésben Kovács András megfogalmazta, „nem helyes közvetlen összefüggést feltételezni zsidóellenesség és a múlttal való szembenézéstől való vonakodás között: az előbbi nem feltétlenül oka az utóbbinak, és az utóbbi nem feltétlenül a zsidóellenesség legitimálására való törekvésből fakad”.

7. táblázat *Vélemények a holokausztról és az antiszemitizmus, 2015 (egyetértők százalékos aránya, dőlt betűvel a zsidósággal szembeni pozitív állítás)*

	<i>erősen antiszemiták</i>	<i>mérsékelt antiszemiták</i>	<i>nem antiszemiták</i>
1. A háború alatt a nem zsidó magyarok is szenvedtek annyit, mint a zsidók	83	68	59
2. A koncentrációs táborokban nem is voltak gázkamrák	24	9	10
3. A zsidó áldozatok száma sokkal kevesebb volt, mint az általában állítják	55	33	17
4. <i>Többet kellene tanítani az iskolákban a zsidóüldözésekről, hogy ilyesmi többé ne fordulhasson elő</i>	29	39	59
5. A szörnyűségek nagy részét a zsidók csak utólag találták ki.	46	26	12
6. Ennyi évtizeddel a zsidóüldözések után már le kellene venni ezt a témát a napirendről	72	61	42

7. Izrael, a migránsválság és az antiszemitizmus

Először úgynevezett nyitott, tehát előre megadott válaszlehetőségek nélküli kérdéssel teszteltük, hogy a válaszadók maguktól mire asszociálnak Izrael nevének hallatán. Ahány válaszadó, annyiféle válasz született, a 8. táblázatban kategóriákba rendezve

mutatjuk be ezeket: az egy kaptafára menő válaszokat rendeztük egy csoportba. A válaszadók 21 százaléka semmit nem említett, a táblázat csak a válaszhiány nélküli adatokat tartalmazza.

8. táblázat „Mi jut eszébe, ha azt hallja: Izrael?” (nyitott kérdés, említések százalékos aránya)

Említések jellege, csoportosítása, és a kategórián belüli leggyakoribb említések	nem antiszemiták	mérsékelt antiszemiták	erősen antiszemiták	Jobbik szavazói	teljes minta
Leíró, semleges: zsidók országa, ország, állam, vallás, Közel-Kelet, arabok, nyelv	50	36	48	37	47
Negatív, de nem derül ki, hogy az arabokat vagy a zsidókat hibáztatja: háború, terrorizmus, robbantások, félelem, feszültség	33	35	30	36	34
Nevezetességek, inkább pozitív: Jézus, Jeruzsálem, Síratófal, Názáret, Biblia, zsinagóga, szép ország	10	21	11	12	11
Izraelre negatív: Fanatikus, agresszív, gyilkos, gonosz, jogtalan, undor, zsarnok	3	4	7	9	4
Pénz, gazdagság, hatalom, befolyás	2	4	4	4	3
Második világháború, holokauszt	2	0	0	2	1
Összesen	100	100	100	100	100

Az említések nagy része, 47 százaléka semleges, leíró jellegű volt, ezekből semmilyen érzelmi viszonyulásra nem lehet következtetni. 34 százalék a közel-keleti háborúra, terrorizmusra és merényletekre gondolt, ám ezekből az asszociációkból nem derült ki, hogy a zsidókat vagy az arabokat hibáztatják. Nagyjából minden tizedik válaszadó valamilyen nevezetességet említett, ez értelemszerűen inkább pozitívnak, mintsem negatívnak számít. Mindössze 4 százaléknál olyan válaszadó volt, aki Izraelre nézve kifejezetten elítélő megjegyzéssel válaszolt, igaz, az utolsó előtti kategória („pénz”, „gazdagság”, „befolyás”) három százaléknál válaszadójából is talán inkább az irigység, mintsem az elismerés beszélt. Ha az antiszemitizmus szerinti összefüggést vizsgáljuk,

akkor meglepően kis különbségeket látunk, csupán a kifejezetten elítélő-megvető említések szisztematikusan gyakoribbak az antiszemita és a jobbikos válaszadók között. Váratlan eredménynek tekinthető, hogy a nevezetességek és bibliai utalások, illetve a terrorizmus és a háború említése is épp annyira voltak jellemzőek a zsidóellenes és jobbikos csoportra, mint másokra. Ez arra enged következtetni, hogy a módszerünk alapján antiszemitának minősített válaszadók jó részének magától nem feltétlenül negatívum az első gondolata Izrael – és, ahogy a 8. fejezetben látni fogjuk, a zsidóság – kapcsán, ám ha eszükbe juttatunk antiszemita vagy Izrael-ellenes szempontokat, akkor másoknál hajlamosabbak egyetérteni. Az antiszemitizmus és az Izrael-

ellenesség tehát sokszor inkább fogékonyságot, mint szilárd lelkiállapotot jelent.

A felvázolt asszociációs térképet egészítik ki az Izraellel kapcsolatos gyakran előforduló toposzokra adott válaszadói reakciók, egyetértések vagy elutasítások. Nyilvánvaló, hogy Izrael politikájának a bírálataból nem feltétlenül következik a hazai zsidósággal szembeni ellenszenv (és viszont), ugyanakkor mégis mindenki számára ismerős jelenség, amikor a zsidóellenes előítéletek a zsidó állam kritikájának köntösében jelennek meg.

A Jobbik arra szokta visszavezetni⁹ zsidóellenes állásfoglalásait (többek között Gyöngyösi elhíresült „listázós” beszédét is), hogy Simon Perez kijelentette¹⁰, fel akarják vásárolni Magyarországot az izraeli befektetők. A mosolyogva előadott, viccnek szánt beszédet valóságos casus bellinek tekinti a Jobbik. A magyar közbeszédbe már jóval a Jobbik megjelenése előtt bekerült toposz indokoltá tette, hogy a kérdőívben néhány kérdés erejéig kitérjünk a témára, és azt is, hogy külön feltüntessük a szélsőjobboldali párt híveinek válaszát (9. táblázat).

9. táblázat *Vélemények Izraelről és az antiszemitizmus, 2015 (Az egyetértők aránya, százalék; 5 – teljes mértékben egyetért – 1 – egyáltalán nem ért egyet; egyetért = 5 és 4 összevonva. A teljes népesség oszlopában zárójelben a 2014-es adatok)*

	<i>nem antiszemita</i>	<i>mérsékelt antiszemita</i>	<i>erősen antiszemita</i>	<i>Jobbik szavazók</i>	<i>teljes népesség</i>
Az itt élő zsidók lojálisabbak Izraelhez, mint ehhez az országhoz	18	52	64	55	27 (26)
A magyarországi zsidók egy magyar-izraeli meccsen inkább Izraelnek szurkolnak, mint Magyarországnak	19	68	44	40	29
Izrael jogos önvédelmi harcot folytat az öt ért támadások ellen	28	33	32	26	25 (22)
Izrael politikai rendszere haladóbb, mint az öt támadó arab országoké	35	32	32	23	27 (26)
Az egyre durvább iszlám terrormerényleteket látva sokkal megértőbb vagyok Izrael iránt, mint korábban	25	22	43	15	23
Izrael agresszor, népirtást hajt végre a palesztinok ellen	20	34	63	40	28

A „nem tudom” válaszok magas aránya (15-20 százalék) világosan jelzi, hogy a lakosság jelentős része ebben a témakörben nem mozog otthonosan, az emberek távolinak érzik maguktól a témát. Az első két kérdés gyakorlatilag ugyanazt jelenti, csak máshogy megfogalmazva – mégis, minden

ötödik válaszadó ellentétesen válaszolt rájuk, további 13 százalék pedig mindkét kérdésre „nem tudom”-mal felelt. Mindössze 44 százalék válaszolt teljesen következetesen, további 24 százalék pedig nagyjából következetesen¹¹.

9 Például <http://www.sokkaljobb.hu/content/jobbik-perez-megh%C3%ADv%C3%A1sa-s%C3%A9rt%C3%A9s-az-eg%C3%A9sz-magyars%C3%A1gra-n%C3%A9zve>

10 <https://www.youtube.com/watch?v=UPHCiGL6r-M>

11 A két 5-ös skálás kérdés alapján azt tekintettük teljesen következetes válaszadónak, aki mindkét kérdésre ugyanazt az értéket adta, aki pedig legfeljebb csak eggyel tért el, azt nagyjából következetesnek minősítettük.

Ez is jelzi, hogy a megkérdezettek jó része járatlannak, bizonytalannak tűnt ebben a kérdéskörben.

Összességében azonban a teljes népesség mindegyik állítással inkább elutasító. Az első és az utolsó kijelentés volt talán a leginkább világos, legalábbis a válaszok antiszemitizmus szerinti mintázatából ez látszik: elsősorban a zsidóellenes és jobbkios válaszadók vélték úgy, hogy a magyar zsidók inkább Izraelhez hűek, és hogy Izrael agresszor. Az „*Izrael politikai rendszere haladóbb, mint az öt támadó arab országoké*” kijelentéssel való egyetértés viszont teljesen független a zsidósággal kapcsolatos általános beállítottságtól. Valószínűleg sok válaszadó értetlenül állt a felvetés előtt (talán a „*haladó*” politikai rendszer fogalma volt túl homályos). Az Izrael önvédelmi harcát és a terrormerényleteket összekapcsoló gondolatra adott reakció ugyanakkor nagyon érdekes képet mutat: a magyar közvélemény egy kicsit megértőbb

lett Izraellel szemben, mint volt 2014-ben (a tavalyi 22 helyett már 25 százalék gondolja jogosnak a zsidó állam önvédelmi harcát) feltehetően a migránshullám sokak ellenszenvét inkább az arab országok felé irányította. Kifejezetten ellentmond az intuitív várakozásoknak, hogy éppen az erősen antiszemiták bizonyultak a legnagyobb arányban a zsidó állam iránt megértőnek – ám ha figyelembe vesszük, hogy pontosan ezek a válaszadók voltak a legelutasítóbbak a migránsokkal és az arabokkal szemben, akkor talán már jobban értelmezhető ez az összefüggés. Ismét kézenfekvő a következtetés, hogy a zsidóság és Izrael megítélése csak a migráns-kontextusban javult, ez azonban a migránsokkal azonosított arabok-muszlimok iránti ellenszenvre vezethető vissza, hiszen a zsidóság iránti általános szimpátia némileg csökkent. A migránsellenesség azonban csak bizonyos esetekben okozhat pillanatnyi rokonszenvet a zsidók vagy Izrael iránt, más kontextusban szorosan összekapcsolódhat az antiszemitizmussal. Ezt illusztrálja a 10. táblázat.

10. táblázat *Az antiszemitizmus és a migránsválságról alkotott vélemény összefüggése (az állításokkal egyetértők az antiszemiták és a nem antiszemiták körében, százalék)*

	antiszemiták	nem antiszemiták
A félelem szóról „terror”, „háború”, „migráns”, „bevándorló”, „iszlám” szavak jutnak eszébe (nyitott kérdés)	39	28
„Abban, hogy a közelmúltban ugrásszerűen megnőtt az Európába tartó menekültek száma, szerepet játszik, hogy a migrációt bizonyos személyek, érdekcsoportok szervezik, támogatják”	49	40
ennek háttérében az Egyesült Államok áll (nyitott kérdés)	18	12
ennek háttérében Soros György áll (nyitott kérdés)	11	5
ennek háttérében Izrael és a zsidók állnak (nyitott kérdés)	5	1
ennek háttérében gazdag pénzemberek állnak (nyitott kérdés)	4	4
„Tudomása szerint a Magyarországra érkező menekültek általában inkább agresszívok és követelőzőek”	79	52
„Szoros összefüggés van a menekülthullám és a terrorizmus fokozódása között”	77	61
„Valószínű, hogy a muszlimok előbb-utóbb többségbe kerülnek Európában” (4-es skálán 3-as és 4-es értékek összevonva: „valószínű” és „nagyon valószínű” válaszok)	65	47

A zsidóellenes válaszadók rosszabb véleménnyel vannak a menekültekről, 79 százalékuk szerint agresszívok és követelődzőek, míg a nem antiszemita csoportban ez az arány „csak” 52 százalék. Az antiszemiták nagyobb arányban félnek a terrortámadásoktól, a muszlimoktól és a migránsoktól, és jóval nagyobb eséllyel látnak ezek között szoros összefüggést. Ennél is erősebb a statisztikai kapcsolat az antiszemitizmus és az összeesküvés-elméletek elfogadása között. Általában is valamivel nagyobb arányban hisznek ezekben a zsidóellenes válaszadók, de Sorost

és Izraelt emlegetve már egyenesen többszörös a különbség. Tehát egyfelől nagy átfedés van a migránsellenes és az antiszemita válaszadói csoportok között, másfelől ha a menekülthullám okozóiról kérdezzük a válaszadókat, akkor sokan Sorosra, a zsidókra, vagy Izraelre mutatnak (de nyilván az Egyesült Államok és a „dúsgazdag pénzemberek” említése sem zárja ki a zsidó befolyásra történő asszociációt).

Ugyanakkor ha élére állítjuk a zsidóság és az iszlám között választást, a többség a zsidóságot választja.

11. táblázat *Az Ön véleménye szerint melyik vallás áll közelebb a hagyományos európai értékekhez? (százalékos arányok a pártpreferencia és antiszemitizmus szerinti csoportokban)*

	<i>a zsidó vallás</i>	<i>az iszlám</i>	<i>mindkettő egyformán (közel vagy távol áll)</i>	<i>nem tudja</i>	<i>Összesen</i>
DK	54	9	30	7	100
LMP	48	12	32	8	100
baloldali kispárt	45	22	22	11	100
Fidesz	38	8	44	10	100
MSZP	36	7	44	13	100
Jobbik	31	10	45	14	100
nincs pártja	30	6	48	16	100
nem antiszemita	47	10	35	8	100
mérsékelt antiszemita	25	16	47	12	100
erősen antiszemita	15	4	70	11	100
teljes népesség	36	8	44	12	100

A magyar társadalomban nagyon kevesen vannak, akik az iszlámot érzik közelebb az európai értékekhez: a többség számára csak az a kérdés, hogy a zsidó vallás áll-e közelebb, vagy mindkettő egyformán közel vagy távol áll. Elsősorban a baloldali szavazók és a nem antiszemiták éreznek rokonságot a zsidó vallással, a jobbik támogatói és az erősen antiszemita válaszadók pedig a legelutasítóbbak vele. Ez persze nem meglepő, de az már igencsak szembeötlő fejlemény, hogy

a jobbikosok körében is több mint háromszor annyian gondolják úgy, hogy a zsidó vallás közelebb áll az európai értékekhez, mint az iszlám. A párt szavazótáborának értékválasztása szöges ellentétben áll a korábbi külpolitikai orientációjával, és ez valószínűleg a migránsválság okozta kognitív disszonancia megnyilvánulása. Noha az erősen antiszemiták között igen alacsony a zsidó vallás említők aránya, de még ők is inkább azt, mintsem az iszlámot gondolják „rokonnak”.

8. A zsidókkal kapcsolatos asszociációk

Szintén nyitott kérdéssel teszteltük, hogy az embereknek mi jut eszükbe a „zsidó” szóról. Az előzőekhez hasonlóan kategóriákba rendeztük a

hasonló, egylényegű említéseket, és nem tüntettük fel az itt is mintegy 20 százaléknyi válaszhiányt.

12. táblázat „Mire gondolsz először, ha ezt a szót hallja, hogy zsidó?” (nyitott kérdés, a spontán válaszok az antiszemitizmus szerinti csoportokban, a válaszolók százalékában)

	nem antiszemita	mérsékelt antiszemita	erősen antiszemita	Jobbik szavazói	teljes népesség
Semleges említés: vallás, népcsoport, szokások, kultúra, Biblia, nyelv	30	22	16	21	26
Üldöztetés, holokauszt, Auschwitz, második világháború szenvedés	27	23	14	26	23
Külső jegyek (pajesz, orr, stb.)	2	1	5	2	2
Rokon, szomszéd, ismerős	3	0	0	0	2
Palesztin-zsidó konfliktus	3	5	4	1	4
Pénz, hatalom, gazdagság, kereskedelem, USA, befolyás	20	29	26	19	22
Negatív tulajdonságok: hatalomvágy, pénzhétség, kizsákmányolás, fukarság, lustaság, gyűlölet	6	18	30	23	13
Ugyanolyanok, mint mások. Engem nem érdekel, hogy ki a zsidó, ki nem... stb.	3	0	1	3	3
Ételek (kóser stb)	2	0	2	2	2
Pozitív: okosak, toleránsak, dolgozók, emberségesek	4	2	2	3	3
	100	100	100	100	100

A táblázat elején a semleges, leíró asszociációk találhatóak: ezek alapján nem lehet megmondani, hogy a válaszadóból milyen érzelmeket váltott ki a „zsidó” szó említése. A szintén gyakori (24 százalék) „üldöztetés”, „Auschwitz” stb. említések is ide tartoznak, ezekből sem derül ki, hogy az illető mit gondol a holokausztról. Néhány válaszadónak személyes ismerőse, barátja jutott eszébe (jellemzően egyikük sem az antiszemita kategóriából került ki), és akadt, aki külső jegyeket sorolt, vagy például a palesztin-zsidó konfliktust hozta szóba, de ezt is konkrét állásfoglalás nélkül. A „pénz”, „hatalom”, „befolyás” gondolatok már határesetet

képeznek: ezek lehetnek semlegesek, sőt, akár elismerő megjegyzések is, ám a 22 százaléknyi csoport többségéről életszerűbb negatív attitűdöt feltételezni: az antiszemitizmusnak a féltékenységi és irigység az egyik elsődleges motivációja. A következő kategória viszont már egészen biztosan negatív asszociációt tartalmaz, ebben kifejezetten sértő, lealacsonyító tulajdonságok szerepelnek. Végül, az utolsó három sorban találhatóak a feltehetően pozitív érzelmekkel járó említések, a legutolsóban pedig a kimondottan elismerő, dicséretnek számító megjegyzések.

Az Izraelhez kötődő képzetársításokhoz hasonlóan ebben a vonatkozásban is csak gyenge a kapcsolat az antiszemitizmus, a pártválasztás, és az asszociáció jellege, iránya között. A jobbkiosok 8, az erősen antiszemita 5 százaléka – a teljes népesség közel 9 százaléka – is pozitív gondolatot osztott meg. Közülük is sokan semleges szóra asszociáltak, az „enyhén negatív” pénz-gazdaság-befolyás kategóriába is hasonló arányban kerültek, mint mások (sőt, a Jobbik-szavazók kisebb arányban). Egyedül a kifejezetten negatív említések csoportjában érhető tetten az antiszemitizmus szerinti mintázat: ide az erősen antiszemita 31, a szélsőjobb oldali párt híveinek 23 százaléka került. Ismét úgy tűnik, hogy kevesebben vannak azok, akik maguktól is kimondottan negatív asszociációt társítanak a zsidósághoz, mint ahányan erősen antiszemita bizonyultak az előre megírt állításokkal való egyetértések alapján – ugyanakkor az is tény, hogy a nem antiszemita címkézett válaszadói csoportban is akadtak negatív, vagy „félleg negatív” („pénz” stb.) említések, és ez utóbbi

kategóriával együtt már minden harmadik válaszadó esik a negatív mezőbe. Összességében tehát ebben az esetben is érzékelhető a különbség az antiszemitizmusra való „rácsatlakozási” hajlam, és a spontán meglévő zsidóellenesség között.

A kérdőívben a következő kérdés az volt, hogy „vannak-e zsidó ismerősei?”, amire a válaszadók 23 százaléka felelt igennel. Noha elemzésünkben nem tüntettük fel külön, itt azonban hangsúlyoznánk, hogy a zsidó ismerős megléte szignifikánsan csökkenti az antiszemitizmus és az Izrael-ellenesség mindennemű megnyilvánulásának valószínűségét: akinek vannak ismerősei, azoknak 82 százaléka került a nem antiszemita kategóriába, akiknek nincsenek, azoknak csak 58 százaléka. Azoktól, akik igennel feleltek, azt is megkérdeztük, honnan tudják, hogy az ismerősük zsidó. (A táblázatban tehát csak az a 23 százalékos válaszadó szerepel, akiknek van zsidó ismerőse, rájuk vonatkozik a 100 százalék)

13. táblázat *Honnan tudja, hogy ismerősei zsidók? (Nyitott kérdés, említések százalékos aránya)*

	<i>teljes népesség</i>
Elmondták, nem titkolják	45
Külső jelek, vallás, szokásokból látszik	19
Ismerősök, családtagok, barátok	11
Beszélgetés közben kiderült, lehet tudni, közismert, mások mondták	23
Név	1
Belső tulajdonságai alapján	1
Összesen	100

Nagy többségük azt állítja, hogy nem magától jött rá, hanem elmondták, vagy „kiderült”, „közismert”. Akik mégis saját benyomásuk alapján jutottak erre a következtetésre, azok szinte mind külső jegyekre támaszkodtak. Bár statisztikailag nem szignifikáns az összefüggés, tény, hogy a zsidóellenes kategóriába

került válaszadók nagyobb arányban állítják, hogy maguktól jöttek rá, hogy az ismerősük zsidó, például külső vagy belső tulajdonságok, esetleg név alapján. Ez összhangban van azzal a 2014-es kutatási eredménnyel, amely szerint az antiszemita válaszadók közül többen tartják felismerhetőnek a

zsidókat. Abban a tekintetben is hasonlóak az ideik és az előző évi eredmények, hogy a válaszadók nagy része szerint a zsidó ismerősei nem különböznek a nem zsidóktól, és elsősorban az antiszemiták gondolják úgy, hogy különböznek.

Végül, az utolsó nyitott kérdés a témában arra vonatkozott, hogy melyek a „jellegzetes” zsidó tulajdonságok. A válaszadók 42 százaléka erre nem adott értékelhető választ. Ismét kategóriákba rendeztük az egy kaptafára húzható említéseket.

14. táblázat Ön szerint milyen jellegzetes zsidó tulajdonságok vannak? (Nyitott kérdés, az említések százalékos aránya)

	<i>nem antiszemita</i>	<i>mérsékelt antiszemita</i>	<i>erősen antiszemita</i>	<i>Jobbik szavazói</i>	<i>teljes népesség</i>
Nincsenek	26	8	2	12	18
Semleges: Pénz, üzleti érzék, kereskedelem, politikai érzék, takarékoság	15	16	15	18	15
Semleges: Arcvonások (pajesz, nagy orr, fül stb), öltözet, testalkat	20	27	40	24	25
Semleges: Vallási szabályok, szokások	18	24	9	17	17
Pozitív: összetartó, tanult, okos, segítőkész, tehetős, kitartó, humoros	16	13	4	9	13
Negatív: Kapzsi, hataloméhes, elnyom másokat, felsőbbrendű, önző, irigy, nagyképű, lusta, sunyi, agresszív	5	12	30	20	12
	100	100	100	100	100

A 42 százaléknál nem válaszoló közül bizonyára sokan azért zárkóztak el a véleménynyilvánítástól, mert nem gondolták, hogy lennének speciális zsidó tulajdonságok, de a válaszolók további 18 százaléka ki is jelentette, hogy nincsenek ilyenek (megerősíti az előbb elmondottakat, hogy ők szinte kizárólag a „nem antiszemita” kategóriából kerültek ki). A legtöbb válaszadó semleges ismertetőjeleket mondott, jellemzően inkább külsőket, mint belsőket. Az is érdekes, hogy a többség inkább egy vallásos ortodox rabbira, mintsem hétköznapi zsidóra gondolhatott. Ezúttal is jelentékeny hányad asszociált a pénzre és a zsidók üzleti érzékére – és ezúttal is nehéz eldönteni, hogy emögött pozitív vagy negatív érzelmek húzódnak meg. A teljes mintában szinte ugyanannyian említettek kifejezetten dicséret és sértő tulajdonságokat: a pozitívak elsősorban az intelligenciára, tudásra

és az összetartozásra vonatkoztak, a negatívak pedig az önzésre, mások semmibe vételére. A 2014-es válaszok is nagyon hasonlóan alakultak, talán annyi különbséggel, hogy most a sok nyitott kérdéssel jó- és rosszindulatú megjegyzéseket is valamivel nagyobb arányban sikerült előcsalogatni a válaszadókból. Az antiszemita beállítottság szerinti különbségeket is ez a két kategória mutatta meg, ám feltűnő, hogy mindegyik csoportban azok vannak többségben, akik semleges tulajdonságokra asszociáltak. A Jobbik szavazótáborra alig mutatott eltérő értékeket a teljes mintához képest. Ebben az esetben is közepes erősségű kapcsolat van a spontán megfogalmazott antiszemitizmus, és a kérdőíves állítások által előhívott zsidóellenesség között – inkább abban van szisztematikus különbség, hogy az antiszemiták sokkal nagyobb arányban vélik felismerhetőnek a zsidókat.

9. Az antiszemitizmus percepciója

Mi az antiszemitizmus?

A felmérés arra is kitért, hogy a válaszadók mit tekintenek antiszemitizmusnak, kiket tartanak antiszemitának a mai magyar társadalomban és személyesen találkoztak-e – és ha igen, hol –

antiszemita megnyilvánulásokkal. Összességében arra voltunk kíváncsiak, hogy ítélik meg az állampolgárok a magyarországi antiszemitizmust.

15. táblázat *Mi az antiszemitizmus? „Ön szerint antiszemita vagy nem antiszemita az...?” (százalék)*

	antiszemita	nem antiszemita	nem tudja
aki korlátozni akarja a zsidók számarányát egyes foglalkozási csoportokban	59	35	6
aki nem lépne házasságra zsidóval	56	36	8
aki a Magyarországon élő zsidókat nem tekinti magyarnak	55	39	6
aki szerint a zsidók semmilyen körülmények között nem válhatnak teljesen magyarokká	54	39	7
aki azt mondja, hogy a zsidók már nem képesek beilleszkedni a magyar társadalomba	51	44	7
aki szerint a zsidók felelősek a kommunizmus magyarországi uralmáért	43	49	8
aki szerint a zsidók ellenségesek a keresztény hittel szemben	43	48	9
aki számon tartja, hogy a környezetében kik zsidók	42	53	5
aki szerint a magyarországi zsidók érdekei jelentősen különböznek a nem zsidókéktól	38	54	8
aki szerint a zsidóknak felismerhető, sajátos tulajdonságai vannak	38	56	6

A választóközönség igencsak megosztott, ami nem meglepő annak fényében, hogy a kérdésre nincs általánosan elfogadott „tudományos” válasz sem. Kis túlzással nincs olyan kijelentés, amit mindenki zsidóellenesnek tartana, és olyan sincs, amit senki ne tartana annak. Még a zsidók elleni diszkriminációt szorgalmazók, a zsidókat nem magyarnak tekintők és a vegyes kapcsolatokat betiltani szándékozók is csak a népesség szűk többsége szerint számítanak antiszemitának, ugyanakkor majdnem négytizednyi válaszadó szerint már az is az antiszemitizmus megnyilvánulása, ha valaki szerint a zsidók érdekei különböznek, ha valaki szerint felismerhetőek a zsidók, vagy ha valaki számon tartja, hogy a környezetében kik a zsidók. Ezekből az adatokból következik az is, hogy az

ilyen viták miatt nem tudnak nyugvópontra jutni a nyilvánosság előtt: a konszenzusos megítélés az egyszerű választópolgároktól is igen messze áll.

A közvélemény megosztottsága semmilyen jól nyomon követhető mintázatot nem követ: a zsidóellenes állítások alapján antiszemitának besorolt válaszadók az esetek többségében hasonló arányban megosztottak abban, hogy az általuk elfogadott állítás antiszemita-e, ötödük minden állítást antiszemitának tartott. Például azoknak a válaszadóknak a fele, akik szerint korlátozni kellene bizonyos foglalkozási csoportokban a zsidók számát, antiszemitának tartja ezt az állítást, amivel tehát ők maguk is egyetértettek. (16. táblázat, vastag betűs számok). Úgy tűnik, hogy minden

második antiszemita teljesen legitimnek tartja az antiszemitizmust. Ezek az összefüggések 2014-ben is fennálltak, szinte teljesen azonos számokkal.

16. táblázat „Bizonyos foglalkozási területeken korlátozni kellene a zsidók számát” állítást antiszemitának tartók aránya, aszerint, hogy a válaszadók maguk egyetértettek-e az állítással (százalék)

<i>nézet: Bizonyos foglalkozási területeken korlátozni kellene a zsidók számát</i>						
antiszemita: aki korlátozni akarja a zsidók számárányát egyes foglalkozási csoportokban	1 egyáltalán nem	2	3	4	5 teljes mértékben	teljes minta
nem tudja	2	1	7	4	4	4
nem antiszemita	17	38	55	46	48	36
antiszemita	81	61	38	50	48	60
összesen	100	100	100	100	100	100

Kik az antiszemiták?

Az interjúalanyoknak nemcsak arra csoportot (és milyen mértékben) tartanak kellett válaszolniuk, hogy mit tekintenek antiszemitának, antiszemitizmusnak, hanem arra is, hogy mely

17. táblázat Kik antiszemiták? Jellemző-e az antiszemitizmus az alábbi csoportokra?(százalék)

<i>erős antiszemitizmus jellemző</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>
a skinheadek, bőrféjük	69	65
a Jobbik támogatói	37	37
a jobboldali sajtó	14	11
a tanulatlan emberek	10	10
a Fidesz támogatói	6	3
a fiatalok	5	7
a budapestiek	2	4
a papok	4	3
a vallásos keresztények	5	5
az értelmiségiek	2	5
az öregek	3	2
a szegények	2	5
az MSZP támogatói	1	2
a baloldali sajtó	1	2

A megkérdezettek kétharmada szerint a bőrfejúekre, egyharmaduk szerint a Jobbik támogatóira jellemző az erős antiszemitaizmus. A 2013-as és 2014-es adatokkal összehasonlítva érdekes eredmény, hogy a Jobbik retorikai mérséklődése ellenére a párt támogatóit semmivel sem kevesebben gondolják zsidóellenesnek 2015 novemberében, mint ahányan egy vagy két évvel korábban. A néppárti

stratégia tehát az antiszemitaizmus dimenziójában a szavazótábor összetételét valamelyest meg tudta változtatni, ám a pártról kialakított percepciót legalábbis ebben a tekintetben nem. A többi szóba hozott csoport esetében már csak a kisebb-nagyobb mértékű antiszemitaizmus vádjáról gondolta a válaszadók érdemi része, hogy megállja a helyét, az erősről csak nagyon kevesen.

Az antiszemitaizmus színterei

A következő lépésben azt kérdeztük meg, hogy hol találkoztak a megkérdezettek antiszemita megnyilvánulásokkal.

18. táblázat *Hol találkozott antiszemitaizmussal? (százalék)*

	2014	2015
a rádióban, televízióban	26	26
a parlamentben, politikai rendezvényeken	17	14
az interneten	21	20
az utcán, közlekedési eszközökön, nyilvános helyen	15	9
baráti körben	10	11
a munkahelyén	6	4
itt a házban, a szomszédságban	3	4
állami intézményekben, hatóságoknál	6	4

Az elsöprő többség – saját állítása szerint – a privát szférájában nem, csak a nyilvánosságban találkozott antiszemitaizmussal. Amikor tehát a megkérdezettek kialakítják percepciójukat az

antiszemitaizmus erősségéről, akkor azt valószínűleg a média és a politikai szféra határozza meg, nem a mindennapi tapasztalatuk. Az utóbbi egy évben semmilyen érdemi változás nem történt.

Az antiszemitizmus feltételezett okai

Végül, kíváncsiak voltunk arra is, hogy a válaszadók saját maguk hogyan vélekednek az antiszemitizmus okairól.

19. táblázat *Vélekedések az antiszemitizmus okairól (5 – nagyon nagy szerepe van – 1 – egyáltalán nincs szerepe. 5-ös és 4-es említések összevonva. Százalékos arányok)*

<i>Szerepe van + nagyon nagy szerepe van (4-es és 5-ös értékek)</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>
az emberi butaság	53	51
az emberek bűnbakot keresnek nehézségeik magyarázatára	45	46
zsidóellenes politikusok szövegei	40	49
sokan irigylik a sikeres zsidókat	37	49
Izrael politikája	33	37
a gazdasági válság	37	44
túl nagy a zsidók befolyása az országban	24	32
általában a zsidók magatartása	22	21
túl sok a zsidó az országban	22	26
a zsidók nem képesek beilleszkedni a magyar társadalomba	18	20

A társadalom többsége elítéli az antiszemitizmust, hiszen gyarló emberi tulajdonságokat említett annak okaként. Ugyanakkor minden negyedik-ötödik interjúalany a zsidókat is okolja a zsidóellenesség miatt. Az is látszik, hogy a zsidók fő

„bűne” a „*túlzott befolyásuk*”, ez volt a legnépszerűbb zsidóellenes említés. Abban igencsak megoszlanak a vélemények, hogy Izrael politikája, vagy a zsidóellenes politikusok kijelentései hozzájárultak-e az antiszemitizmus terjedéséhez.

10. Aktualitások

Kérdőívünk utolsó részében néhány 2015-ben aktuális közéleti ügyre kérdeztünk rá. Elsőként a 2014-es kutatáshoz hasonlóan idén is a

Szabadság téri német megszállási emlékmű megítélését firtattuk.

20. táblázat *Tájékozottság és vélemények a Szabadság téri emlékműről (százalék)*

		2014	2015
Tájékozottság	Hallott-e arról, hogy a kormány emlékművet állított fel Budapesten a német megszállás áldozatainak emlékére?	61	56
	Tudomása szerint a zsidó közösség ezzel egyetért?	22	21
Egyetértők aránya	teljes népesség	33	42
	fideszsek	43	50
	baloldaliak	20	28
	jobbikosok	34	44
	nincs pártja	32	41
	erősen antiszemiták	23	39
	mérsékelt antiszemiták	43	50
nem antiszemiták	34	47	

Az ügy napirendi jelenlétének a visszaszorulása tükröződik abban is, hogy 2015-ben 5 százalékponttal kevesebben hallottak róla – saját bevallásuk szerint –, mint egy évvel korábban, ám ennél is sokatmondóbb az, hogy idén már csak 2 százalék említette magától is az ügyet, míg tavaly még 10 százalék. Minden ötödik válaszadó változatlanul abban a tévhitben van, hogy a zsidó közösség támogatta az emlékművet.

A közvélemény változatlanul megosztott a kérdésben, ám az utóbbi egy évben érzékelhetően – 9 százalékponttal – nőtt az emlékművet elfogadók aránya. A növekmény viszonylag egyenletesen oszlik meg a különböző pártok szavazótáborára és az antiszemitizmus-csoportok között: nagyjából minden kategóriában 10 százalékpontot emelkedett az emlékmű támogatottsága. A helyeslők mintázata viszont nem változott: még mindig a kormánypártiak,

a mérsékelt antiszemiták és a nem antiszemiták értenek egyet az emlékművel a legnagyobb arányban, míg a baloldaliak és az erősen antiszemiták a határozott ellenzői. A baloldali választók valószínűleg a felelősség németekre tolasát és emiatt történelemhamisítást látnak a kormány által építtetett emlékműben, az erősen antiszemiták kedélyeit pedig feltehetően mindenfajta náciellenes emlékmű borzolja.

Az idei év zsidósággal kapcsolatos hírei közül a legnagyobb médiavisszhangot kiváltó ügy a kötelező holokauszt-oktatás elindítása volt a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. Ahogy a második fejezetben kitértünk rá, a széles választóközönséghez még ez az ügy sem tudott igazán eljutni, mindössze a megkérdezettek 2 százaléka említette saját magától, és noha 16 százalék állítja, hogy hallott róla, mindössze 9 százalék tudta helyesen, hogy a Pázmányról van szó.

21. táblázat *Tájékozottság és vélemények a Pázmány kötelező holokauszt-oktatásáról (százalékos)*

	<i>Hallott róla</i>	<i>Egyetért</i>
teljes népesség	16	42
Jobbik	20	18
nincs pártja	11	36
Fidesz	15	43
MSZP	24	58
DK és többi baloldali kispárt	25	64
LMP	29	71
erősen antiszemiták	22	19
mérsékelt antiszemiták	17	48
nem antiszemiták	16	52

A hír a baloldali és az erősen antiszemita vagy jobbikos választókhoz jutott el a legnagyobb eséllyel, de figyelembe véve, hogy szélsőjobb oldali körökben nagy vihart kavart a bejelentés (különösen az, hogy az egyetem rektora Ilan Mor izraeli nagykövettel együtt tartotta meg a sajtótájékoztatóját), még az erősen zsidóellenesek értesülési aránya sem számít magasnak. A vélemények a várható módon polarizálódtak, a Jobbik támogatói és az erősen antiszemiták kevesebb, mint ötöde, a nem

antiszemitáknak és a baloldaliaknak viszont a többsége támogatja a kezdeményezést. Az MSZP tábora ebben a kérdésben is közelebb áll az átlaghoz, mint a DK és a többi baloldali párt (Együtt, PM, Munkáspárt, MOMA, Liberálisok) hívei. Az LMP-szavazók még náluk is nagyobb többséggel sorakoztak fel az ügy mellé, ugyanakkor a kis létszám miatt itt már nagyobb a statisztikai bizonytalanság. Összességében a népesség megosztott, ám valamivel többen vannak az ellenzők, mint a támogató.

11. Az antiszemitizmust meghatározó tényezők

Elemzésünk lezárásaként kitérünk arra, hogy a különböző fejezetekben tárgyalt megközelítések külön-külön és együtt mennyire alkotják erős magyarázatát az antiszemitizmusnak. Azt vizsgáljuk meg ebben a szakaszban, hogy az eddig bemutatott összefüggések egymással összehasonlítva milyen hierarchikus viszonyban vannak: melyik számít a legerősebbnek, és melyek azok, amelyek kevésbé szorosan függenek össze az antiszemitizmussal. Ezt a statisztikai elemzésekben az úgynevezett logisztikus regressziós modellel szokás kimutatni: ez egy számos változót (kérdést, állítást) egyidejűleg magába foglaló elemzés. Az elemzésnek egy eredményváltozója van: az a kérdés, melyet meg akarunk magyarázni. Esetünkben az eredményváltozó az eddig is használt átfogó antiszemitizmus-indikátor: az erősen és a mérsékelt antiszemita csoportokat összevontuk, így mindenki belekerült, akire számottevő mértékben jellemző volt a zsidóellenes állításokkal való egyetértés. A modell azt vizsgálja, hogy a magyarázó változók (a kutatásunk szinte összes állítása, kérdése) alapján milyen valószínűséggel lehet előrejelezni, hogy valaki bekerül-e az antiszemita csoportba (22. táblázat). Az összefüggés erősségét mérő mutató egyes értéket vesz fel abban a hipotetikus esetben, ha az adott modell 100 százalékban megmagyarázza az eredményváltozót: ha teljes mértékben kikövetkeztethető a magyarázó tényezőkből, hogy valaki az antiszemita csoport tagja-e, vagy sem. A mutató minimuma 0, ebben az esetben teljesen függetlenek a modell változói a zsidóellenességtől. Látható, hogy az első modellben szereplő magyarázó tényezők – kérdőívünk szinte összes kérdése és állítása, amelyek pontos felsorolása a függelékben található – együttesen 65 és fél százalékos valószínűséggel képesek előrejelezni, hogy ki fog az antiszemita csoportba bekerülni (ez

igen magasnak számít a politikai szociológiában). Úgy is mondhatnánk, hogy a zsidóellenesség 34,5 százalékban olyan tényezőktől függ, amelyek a kutatásunk keretén kívül estek.

A következő lépésben ezt az átfogó modellt felbontottuk, hogy kiderítsük, külön-külön milyen erősségű magyarázatot (előrejelzést) adnak az egyes fejezetekben tárgyalt kérdések. A második modellben kizárólag a társadalmi-demográfiai háttérváltozók szerepelnek, a harmadikban csak a politikai önbesorolás és a pártválasztás található, a negyedik az idegenellenességgel kapcsolatos változókat tartalmazza, az ötödik a rendpártiságot, a nacionalizmust, euroszkepticizmust, a „normaszegés” elutasítását és a politikai pesszimizmust, a hatodik az aktuális események megítélését, a hetedik a nyitott kérdésekre adott negatív asszociációkat, a nyolcadik pedig azt, hogy a zsidó ismerőst. A Függelékben található az elemzés során felhasznált összes állítás, kérdés.

A demográfiai modell nem szignifikáns, ami azt jelenti, hogy pusztán a társadalmi csoporthoz tartozás nem függ össze érdemben az antiszemitizmussal való fogékonysággal. Az aktuális események megítélése és a zsidó ismerős mérsékelt – de szignifikáns – összefüggésben van a zsidókhoz való általános viszonyra: akinek van zsidó ismerőse, aki ellenzi a Szabadság téri emlékművet és aki támogatja a kötelező holokauszt-oktatást, az kisebb valószínűséggel táplál antiszemita érzelmeket. Ennél valamivel erősebb a nyitott kérdésekre alapuló modell hatása: akinek Izraelről, a zsidóságról negatív asszociációja van, és akinek a jellegzetes zsidó tulajdonságok kapcsán lealacsonyító jellemvonás jut eszébe, az nagyobb eséllyel zsidóellenes. Ugyanakkor az a tény, hogy ez a modell csak 11 százalékban

magyarázza az antiszemitizmust, megerősíti azt a nyolcadik fejezetben megfogalmazott állítást, miszerint az antiszemita állításokkal való egyetértés („rácsatlakozás”) és a saját indíttatású zsidóellenesség között csak közepes erősségű kapcsolat van. Szintén

közepes a politikai kérdések hatása: a pártválasztás és a politikai önbesorolás alapján megközelítőleg 13 százalékos valószínűséggel vagyunk képesek kikövetkeztetni, hogy a válaszadó az antiszemita csoportba kerül-e, vagy sem.

22. táblázat A különböző megközelítéseket bemutató modellek magyarázóerejének összehasonlítása

<i>modell</i>	<i>az összefüggés erőssége¹²</i>
1. teljes	0,655
2. demográfiai (kor, nem, településtípus, vagyoni helyzet, vallásosság)	0 (nem szignifikáns)
3. pártpreferencia és politikai önbesorolás (bal-jobb, konzervatív-liberális, mérsékelt-radikális skálák)	0,134
4. más etnikumokkal szembeni idegenellenesség	0,427
5. egyéb politikai kérdések (rendpártiság; nacionalizmus; euroszkepticizmus „normaszegés”, másság, elutasítása; pesszimizmus) ¹³	0,308
6. aktuális események megítélése (német megszállási emlékmű, kötelező holokauszt-oktatás a Pázmányon)	0,095
7. nyitott kérdések, negatív asszociációk a zsidósághoz	0,110
8. zsidó ismerős megléte	0,071

A 2014-es kutatáshoz hasonlóan idén is igazán csak az idegenellenesség és a társadalmi attitűdök modellje rendelkeznek robusztus magyarázóerővel. A szakirodalom régóta ismert állítását kutatásunk is igazolta: az előítéletesség ritkán jár egyedül, az idegenellenesség gyakran ölt alakot az antiszemitizmusban is. A tekintélyelvűség, a normaszegés üldözése, a rendpártiság és a nacionalizmus olyan politikai karakterstruktúrát eredményez, amely fogékonnyá teszi az állampolgárt

a zsidóellenességre is. Összességében azonban a „mátság” elutasítására való hajlam növeli a leginkább az antiszemitizmus valószínűségét: nyilvánuljon meg ez akár migránsok, homoszexualitások, kábítószer-fogyasztók vagy más etnikumok, kisebbségek elutasításában. Ugyanakkor a statisztikai elemzés azt is aláhúzza, hogy jelentős mértékben a kutatásunkon kívüli tényezőkön múlik az, hogy ki ért egyet a zsidóellenes állításokkal. Kérdőívesfelméréssel ennek egészen pontos előrejelzése lehetetlen.

12 Nagelkerke R négyzet mutató. Egyes érték a maximuma, ezt akkor veszi fel, ha a modellben szereplő változók teljes mértékben megmagyarázzák az eredményváltozót (jelen esetben az antiszemitizmust), nullás értéket pedig akkor, ha semmilyen mértékben nem magyarázzák meg, ha teljesen függetlenek attól. Statisztikai okokból az összes magyarázó tényezőt úgynevezett dichotóm változónak kódoltuk: csak kétfajta értéket vehettek fel (budapesti vagy vidéki, fiatal vagy idős, diplomás vagy nem-diplomás, stb.) Mindegyik modell szignifikáns 95 százalékos szinten.

13 A következő kérdéseket tartalmazza a modell:

- Rendpártiság: „Szigorú büntetéssel sújtaná-e azokat, akik kábítószerrel fogyasztanak?”, „Támogatná-e a halálbüntetés kiszabását?”
- Nacionalizmus: „Határozottabban kellene fellépni a szomszédos országokban élő magyar kisebbségek érdekében”, „Nemzeti értékeink védelme fontosabb, mint az EU tagság”, „A fontosabb kérdésekben az erősen nemzeti érzelmű embereknek legyen döntő szavuk”
- „Normaszegés”, másság elutasítása: „Erkölcstelen dolognak tartja-e a homoszexualitást?”, „Szigorítaná-e a terheség-megszakítást?”
- Politikai pesszimizmus: „Ebben az országban csak tisztességtelen úton lehet meggazdagodni”, „Az embereknek, ha akarják, van lehetőségük az ország sorsának befolyásolására”, „Politikusok, ha gyakorta hibáznak is, de az emberek javát keresik”, „Manapság az embereknek sokszor a bíróságok sem szolgáltatnak igazságot”, „Kevesen vannak, akik bízhatnak a jövőben”, „Mostanában minden és mindenki megvehető”

12. Összefoglalás

Kutatásunk először azt kívánta megvilágítani, hogy a hazai közvéleményt milyen mértékben foglalkoztatják a zsidósággal kapcsolatos ügyek. Számos kérdés kapcsán a „nem tudom” válaszok magas arányából, az inkonzisztens válaszok gyakoriságából arra következtethettünk, hogy a válaszadók jó része nem tudott véleményt alkotni a témában, annyira idegenek voltak számukra a felvetések, hogy nem voltak képesek viszonyulni a zsidósággal kapcsolatos részletkérdésekhez. Mindössze a megkérdezettek tizede tudott magától is felidézni egy zsidósággal kapcsolatos közéleti eseményt az elmúlt évből. Ugyanakkor másfelől nézve ez nem feltétlenül kevés, a hazai etnikumok-kisebbségek helyzetét valószínűleg jóval kisebb tudással és érdeklődéssel szemléli a többségi társadalom.

Másodszor azt kell végiggondolni az adatok ismertetése előtt, hogy mit jelent, és mit nem jelent egy kérdőívben megfogalmazott zsidóellenes állítással való egyetértés. Az biztos, hogy „csak” véleményt, attitűdöt, nem pedig viselkedést, diszkriminációt. Ám a vélemény súlyát sem ismerhetjük meg: még a szélsőértékes válasz sem biztosan jelent komoly válaszadói fontosságot, átélést. Nagyon tanulságosnak véltük a spontán említésekből kikövetkeztethető zsidóellenesség és a hagyományos egyetértéseken alapuló antiszemitizmus szerinti besorolás közötti különbséget. Hagyományos módszer alapján antiszemitának címkézett válaszadók jó részének magától nem feltétlenül negatív az első gondolata Izrael és a zsidóság kapcsán, ám ha eszükbe juttatunk antiszemita vagy Izrael-ellenes állításokat, akkor hajlamosabbak egyetérteni, „rácsatlakozni”. Az összefüggés természetesen fordítva is fennállhat: az antiszemita állítások visszautasítása mellett

is születhetnek saját indíttatású zsidóellenes gondolatok. Ennek alapján annyi mindenestire egyértelműnek tűnik, hogy az antiszemitizmus sokszor inkább fogékonyságot, mintsem szilárd lelkiállapotot jelent. Olvasatunkban a változékonyság természetes jellemzője az antiszemitizmusnak.

Ezt az értelmezést szem előtt tartva mindig informatív, ha ugyanazokat a kérdéseket több éven át tesszük fel, így lehetőség nyílik hosszú távú tendenciák felvázolására. Ezek az adatok a zsidókkal kapcsolatos képzetek, tévhitek népszerűségére (kognitív antiszemitizmus), és a zsidókhöz fűzött érzelmi viszonyra, társadalmi távolságra (affektív antiszemitizmus) vonatkoznak. Ennek alapján a zsidóellenesség 2010-ben erősödött meg számottevően (feltevésünk szerint nem függetlenül a Jobbik fősodorba kerülésétől), azóta csak nagyon szerény mértékű elmozdulások történtek, 2014-ről 2015-re pedig valamelyest nőtt az antiszemita állításokkal egyetértők aránya.

A társadalom érzelmi antiszemitizmusa jelentős részben egy általános idegenellenesség megnyilvánulása: azok a válaszadók, akik elutasítóbbak más etnikumokkal szemben is, nagyobb valószínűséggel idegenkednek a zsidóktól. Intuitíve azt gondolhatnánk például, hogy aki zsidót nem fogadna el szomszédjaként, az a bőrféjűeket szívesebben látná, ám éppen ellenkezőleg: az ilyen válaszadó még a skinhead-ektől is nagyobb arányban zárkózna el. Ettől még persze az antiszemitizmusnak lehetnek és vannak is speciális vonásai, ám látni kell, hogy a magyar lakosság jelentős része számára a „zsidó” pusztán a másság egyik (akár szimbolikusan is felfogható) letéteményese, és ilyen minőségében érez antipátiát

iránta – éppúgy, ahogy más etnikumok iránt is.

A zsidók elutasítása más etnikumokhoz képest nem volt magas fokú, a listát a cigányoknál is nagyobb ellenszenvvel szemlélt migránsok „vezetik”. A migránsok (és a velük azonosított arabok, néger) megjelenése (illetve jelentésváltozása) a kérdőívben a zsidóság megítélését is más kontextusba helyezte: az összes indikátor közül csak azoknál tapasztalható javulás, ahol a válaszadók a zsidókat a migránsokhoz képest értékelték.

A kutatás egyik kiemelt kérdése az volt, hogy mely társadalmi csoportok és milyen indíttatásból lesznek fogékonyak az antiszemitizmusra. Erre az elemzés azt a választ adta, hogy a társadalmi csoporthovatartozás és a zsidóellenesség szinte teljesen függetlenek egymástól: sem a jövedelem, az iskolai végzettség, a munka jellege, a társadalmi nem, az életkor, sem a vallásosság nem mutat egyértelmű összefüggést az antiszemitizmus elterjedtségével. Annyit jelenthetünk ki, hogy a Jobbik szavazói és a magukat inkább radikálisnak, mintsem mérsékeltnek tartó személyek az átlagnál jóval nagyobb arányban vallanak zsidóellenes nézeteket, ám még ezek a tényezők is csak részben magyarázzák az antiszemitizmust. Az összehasonlító elemzés tanulsága szerint jobban növeli a zsidóellenesség valószínűségét a nacionalista, euroszeptikus, rendpárti, tekintélyelvű társadalmi attitűd, és a másság különböző formáinak (homoszexualitás, kábítószer-fogyasztás, bevándorlás) elutasítása, ugyanakkor a pesszimista emberkép független az antiszemitizmustól. Ezek az attitűd-kérdések az idegenellenességgel együtt a legerősebb magyarázó tényezői az antiszemitizmusnak.

A vészkorszak emlékezete mélyen megosztja a magyar társadalmat: a megkérdezettek mintegy

fele szerint napirenden kellene tartani a kérdést, a másik fele szerint elhagyni. Ezekben az ügyekben időbeli elmozdulás nem volt tettenérhető, ám a nyílt holokauszt-tagadó és -relativizáló kijelentések támogatottsága a 2006-os 7-14 százalékról 2015-re 11-23 százalékra nőtt.

A kérdőív kitöltőinek jó része az Izrael megítélését firtató kérdésekben némileg járatlannak érezte magát, csak az egyszerűbb állításokban volt megfigyelhető az antiszemita előítélet és a zsidó állam értékelése közötti kapcsolat.

A választók zömének meglehetősen ambivalens elképzelései voltak Izrael, a zsidóság, és a migráció összefüggéseiről. Egyrészt a magyar közvélemény valamelyest megértőbb lett Izrael harcával az arab országokkal szemben, a menekülthullám feltehetően inkább az arab országok felé irányította sokak ellenszenvét. Első hallásra kifejezetten ellentmond az intuitív várakozásoknak, hogy éppen az erősen antiszemiták bizonyultak ebben a kérdésben a legnagyobb arányban a zsidó állam iránt empatikusnak – ám ha figyelembe vesszük, hogy pontosan ezek a válaszadók voltak a legelutasítóbbak a migránsokkal és általában az arabokkal szemben is, akkor talán már jobban értelmezhető az összefüggés. Másrészt azonban a migránsellenesség csak bizonyos esetekben okozhat pillanatnyi rokonszenvet a zsidók vagy Izrael iránt, más kontextusban szorosan összekapcsolódhat az antiszemitizmussal. Ha a menekülthullám okozóiról kérdezzük a válaszadókat, akkor sokan Sorosra, a zsidókra, vagy Izraelre mutatnak. Harmadrészt, ha élére állítjuk a zsidóság és az iszlám közötti választást, a többség szerint az európai értékekhez a zsidóság áll közelebb. Különösen figyelemre méltó, hogy még a jobbikos válaszadók is így gondolják – a párt hagyományos külpolitikai orientációjával szöges ellentétben.

A Jobbik szavazótáborának antiszemitizmusa enyhén visszaszorult ugyan, a néppárti stratégia viszont abban nem volt sikeres, hogy a válaszadóknak még mindig ugyanakkora hányada tartja antiszemitanak a pártot és a híveit, mint korábban. Az antiszemitizmus percepciójában egyébként is teljes az időbeli változatlanosság: a választóközönség teljesen megosztott abban a kérdésben, hogy mi számít antiszemitizmusnak, ami nem meglepő annak fényében, hogy a kérdéstről tudományos szinten sincs konszenzus. Kis túlzással nincs olyan kijelentés, amit mindenki zsidóellenesnek tartana, és olyan sincs, amit senki ne tartana annak. Sőt, az antiszemitanak bizonyult válaszadók nagyjából fele is antiszemitanak minősített olyan állítást, amivel – a kérdőív korábbi szakaszában – saját maga is egyetértett.

A megkérdezettek a „zsidó” szóról jellemzően három dologra asszociáltak, nagyjából egyenlő arányban: a

vallásra, népre, országra (leíró, semleges említések); a holokausztra és az üldöztetésre; illetve a pénzre, befolyásra, hatalomra. Nehéz megállapítani, hogy ez utóbbi képzettársítás elismerésből vagy féltékenységből fakad, mindenesetre az irigység is sok esetben táptalaja az antiszemitizmusnak. Amikor jellegzetes zsidó tulajdonságokról kérdeztük az embereket, akkor az említett „üzleti érzék” mellett a legtöbben külső vonásokra és vallási szokásokra asszociáltak. Kimondottan pozitív és negatív belső tulajdonságot már kevesebben említettek: a válaszadók nagyjából tizedének a „tanult”, „összetartó”, „okos” jelzők, ugyanakkora hányadának pedig a „kapzsi”, „hataloméhes”, „másokat semmibe vevő” minősítések jutottak eszébe.

Függelék

A teljes logisztikus regressziós modell

<i>Változó</i>	<i>Modell</i>	<i>Béta</i>	<i>Standard hiba</i>	<i>Szignifikancia-szint</i>	<i>Exponenciális Béta (Esélyhányados)</i>
Zsidókról negatívum jut eszébe	7	1,077	0,361	0,003	2,935
Izraelről negatívum jut eszébe	7	0,683	0,788	0,386	1,98
Zsidók jellegzetes tulajdonságai közül negatívum jut eszébe	7	1,669	0,477	0,000	5,305
Van zsidó ismerőse	8	-0,75	0,335	0,025	0,472
Kistelepülés	1	0,932	0,376	0,013	2,54
Nem	1	0,175	0,452	0,567	1,192
Diplomás	1	0,121	0,35	0,730	1,128
Alsó jövedelmi csoport	1	-0,14	0,349	0,699	0,874
Felső jövedelmi csoport	1	-0,31	0,304	0,302	0,731
Nem jár rendszeresen templomba	1	0,133	0,267	0,617	1,142
Jobbik-szavazó	3	0,116	0,413	0,778	1,123
Baloldali szavazó	3	-0,56	0,43	0,196	0,574
40 év alatti	1	0,032	0,266	0,906	1,032
Max. 8 általánost végzett	1	-0,6	0,316	0,057	0,549
Nagyon vagy inkább érdeklő a politika	3	-0,43	0,257	0,094	0,65
Ball-jobb skálán jobboldali (7-es skálán legalább 5-ös érték)	3	0,287	0,284	0,311	1,333
Konzervatív (7-es skálán min 5)	3	0,127	0,255	0,619	1,135
Radikális (7-es skálán min 5)	3	1,163	0,327	0,000	3,199
Elfogadna arab szomszédot	4	-0,02	0,472	0,963	0,978
Elfogadna amerikai szomszédot	4	-0,88	0,304	0,004	0,416
Elfogadna cigány szomszédot	4	-0,37	0,419	0,384	0,694
Elfogadna kínai szomszédot	4	-0,96	0,337	0,005	0,385
Elfogadna homoszexuális szomszédot	4	0,255	0,345	0,460	1,29
Elfogadna erdélyi magyar szomszédot	4	-0,19	0,329	0,575	0,831
Elfogadna bőrfejű szomszédot	4	0,573	0,37	0,121	1,774
Elfogadna néger szomszédot	4	0,601	0,399	0,132	1,824
Elfogadna román szomszédot	4	0,8	0,336	0,017	2,225
Elfogadna sváb szomszédot	4	-0,73	0,374	0,053	0,484
Elfogadna migráns szomszédot	4	-1,06	0,545	0,053	0,348
Rokonszenvesek: arabok	4	-0,06	0,092	0,525	0,943
Rokonszenvesek:: cigányok	4	0,028	0,087	0,746	1,029
Rokonszenvesek: kínaiak	4	0,317	0,1	0,002	1,373
Rokonszenvesek: néger	4	-0,36	0,104	0,001	0,699
Rokonszenvesek: románok	4	-0,03	0,086	0,726	0,97
Rokonszenvesek: svábok	4	-0,35	0,11	0,001	0,704
Rokonszenvesek: szlovákok	4	-0,14	0,107	0,204	0,873
Rokonszenvesek: menekültek, migránsok	4	-0,03	0,097	0,735	0,968

<i>Változó</i>	<i>Modell</i>	<i>Béta</i>	<i>Standard hiba</i>	<i>Szignifikancia-szint</i>	<i>Exponenciális Béta (Esélyhányados)</i>
Szigorítaná a terhesség-megszakítást	5	1,141	0,263	0,000	3,13
Szigorítaná a menekültek befogadását	5	-0,85	0,391	0,129	0,426
Inkább vallásos meggyőződésű	5	0,113	0,257	0,659	1,12
Támogatná a halálbüntetés kiszabását	5	-0,05	0,286	0,867	0,953
Erkölcstelen dolognak tartja a homoszexualitást	5	1,117	0,278	0,000	3,056
Szigorú börtönbüntetéssel sújtaná azokat, akik kábítószert fogyasztanak	5	0,16	0,282	0,570	1,173
Korlátozná az országban élő színesbőrűek számát	5	1,673	0,336	0,000	5,328
Politikusok, ha gyakorta hibáznak is, de az emberek javát keresik	5	0,349	0,298	0,241	1,417
Ebben az országban csak tisztességtelen úton lehet meggazdagodni	5	-0,12	0,307	0,698	0,888
Határozottabban kellene fellépni a szomszédos országokban élő magyar kisebbségek érdekében	5	-0,21	0,259	0,418	0,811
Az embereknek, ha akarják, van lehetőségük az ország sorsának befolyásolására	5	0,166	0,26	0,523	1,181
Manapság az embereknek sokszor a bíróságok sem szolgáltatnak igazságot	5	0,641	0,272	0,018	1,898
Nemzeti értékeink védelme fontosabb, mint az EU tagság	5	0,243	0,283	0,391	1,275
Kevesen vannak, akik bízhatnak a jövőben	5	0,212	0,291	0,467	1,236
A fontosabb kérdésekben az erősen nemzeti érzelmű embereknek legyen döntő szavuk	5	-0,42	0,273	0,123	0,656
Az ország vezetői nem igazán törődnek az Önhöz hasonló emberek sorsával	5	-0,18	0,271	0,498	0,832
A hittan legyen kötelező az iskolákban	5	0,353	0,28	0,208	1,423
Mostanában minden és mindenki megvehető	5	-0,26	0,309	0,406	0,773
Ma is erkölcsi kötelesség nyíltan állást foglalni a trianoni döntés ellen	5	0,339	0,294	0,249	1,404
Német megszállási emlékműt támogatja	6	-0,405	0,32	0,202	0,667
Pázmány kötelező holokauszt-oktatását támogatja	6	-0,176	0,34	0,603	0,838
Konstans		-0,43	1,629	0,791	0,649

Megjegyzés: eredményváltozó: átfogó antiszemitizmus-indikátor (kognitív és affektív-antiszemitizmus, lásd 5. ábra). Vastag betűvel a 95 százalékos szinten szignifikáns változók. A modell oszlopban a sorszám arra utal, hogy a változó hányadik részmodellbe került az adott változó (2= demográfiai; 3= pártpreferencia és önelhelyezés, 4= más etnikumokkal szembeni idegenellenesség; 5= rendpártiság, nacionalizmus, tekintélyelvűség, „normaszegés” elutasítása; 6= aktuális események megítélése). Az esélyhányados azt fejezi ki, hogy milyen mértékben növeli a zsidóellenesség valószínűségét a magyarázó változó. Például ha valaki korlátozná az országban lévő színesbőrűek számát, az – minden más tényező változatlanlaga mellett – átlagosan 5,328-szor valószínűbb, hogy válasza alapján az antiszemita csoportba fog kerülni, mint aki nem korlátozná. Ugyanakkor aki elfogadna amerikai szomszédot, az csak 0,416-szor akkora eséllyel kerül az antiszemiták közé: tehát sokkal valószínűbb, hogy nem kerül oda. A többváltozós elemzés tanúsága szerint a színesbőrűek számának korlátozásával való egyetértés és a zsidók negatív tulajdonságaira asszociálás növeli a legnagyobb valószínűséggel azt, hogy a válaszadó az antiszemita csoport tagja lesz.

Tett és Védelem Alapítvány

1052 Budapest. Semmelweis utca 19.

+36 1 267 57 54, +36 30 207 5130

<http://www.tev.hu>

info@tev.hu